

Är kristen tro "properly basic"?

En utvärdering av kritiken mot Alvin Plantingas
modell för kristen tro

Filip Boork

Innehållsförteckning

1.	Inledning.....	3
1.1	Ämnesbakgrund	3
1.2	Problemformulering och syfte.....	4
1.3	Avgränsning och material	5
1.4	Metod och begrepp.....	6
1.5	Disposition	8
2.	Alvin Plantinga.....	9
2.1	Kritik av andra epistemologier.....	9
2.2	Plantingas epistemologi.....	12
2.3	Modellen för teistisk tro	16
2.4	Modellen för kristen tro.....	19
2.5	Sammanfattning av Plantingas teologiska epistemologi.....	23
3.	Kritiköversikt.....	24
3.1	Bakers kritiköversikt	24
3.2	En utvecklade kritiköversikt	25
4.	Kritiken mot modellen för kristen tro.....	31
4.1	James K. Beilby.....	31
4.2	Keith DeRose	36
4.3	Diskussion	38
4.4	Modellen för kristen tro.....	42
5.	Slutsats.....	44
5.1.	Uppslag för framtida studier	46
	Sammanfattning	47
	Litteraturförteckning	48

1. Inledning

I föreliggande uppsats kommer jag att analysera och utvärdera kritiken som har riktats mot Alvin Plantingas teori om att kristen tro är rationellt acceptabel eftersom tron är en 'properly basic' – dvs. 'rätteligen fundamental' – övertygelse för den kristne.

1.1 Ämnesbakgrund

Klassisk kristen tro¹ har åtminstone sedan upplysningen kritiserats för att vara irrationell. David Hume menade att kristen tro stod i motsats till förnuftet och att det förutsatte ett mirakel för att tron skulle slå rot i människan.² Hans tankar fick långtgående konsekvenser för västvärldens syn på förhållandet mellan tro och förnuft. Bertrand Russell, en av nittonhundratalets kanske mest namnkunniga ateistiska filosofer, tog fasta på Humes idé och drog slutsatsen att vi inte har någon anledning att ens överväga religiösa övertygelser.³ I vår tid intar biologen Richard Dawkins samma position och skriver tillspetsat: "Well, do we know of any comparable examples, where stupid ideas have been known to spread like an epidemic? Yes, by God! Religion. Religious beliefs are irrational. Religious beliefs are dumb and dumber: super dumb."⁴ Är det verkligen så? Är kristen tro något irrationellt och/eller dumt? Vari består i så fall dess irrationalitet?

Plantinga menar att det i grunden finns två typer av invändningar mot kristen tro: de facto och de jure. Den förra sortens invändningar kritiserar sanningshalten i övertygelser, när det gäller kristen tro så kan exempelvis skapelse ex nihilo, treenigheten, jungfrufödseln, med mera kritiseras. Den senare sorten ifrågasätter istället övertygelsens rationella rättfärdigande och menar att övertygelsen har andra fel än sanningsfrågan, eller att det är något fel på den som har övertygelsen.⁵ Plantinga skriver:

These are arguments or claims to the effect that Christian belief, whether or not true, is at any rate unjustifiable, or rationally unjustified, or irrational, ... The conclusion of such an objection will be that there is something wrong with Christian belief – something other than falsehood – or else something wrong with the Christian believer: it or she is unjustified, or irrational, or rationally unacceptable, in some way wanting.⁶

¹ För definition se 1.4.1.

² Hume skriver: "Our most holy religion is founded on faith, *not on reason* ... Mere reason is insufficient to convince us of its veracity: And whoever is moved by faith to assent to it, is conscious of a continued miracle in his own person, which subverts all the principles of his understanding, and gives him a determination to believe what is most contrary to custom and experience." David Hume, *An enquiry concerning human understanding* (New York: Oxford University Press, 1999), 186. (Min kursivering.)

³ Russell skriver: "I do not pretend to be able to prove that there is no God. I equally cannot prove that Satan is a fiction. The Christian god may exist; so may the gods of Olympus, or of ancient Egypt, or of Babylon. But no one of these hypotheses is more probable than any other: they *lie outside the region of even probable knowledge*, and therefore there is *no reason to consider* any of them." Bertrand Russell, *Why I am not a Christian: and other essays on religion and related subjects* (London: Allen & Unwin, 1957), 51. (Mina kursiveringar.)

⁴ Richard Dawkins, "Atheists for Jesus," i red. Christopher Hitchens, *The Portable Atheist: Essential readings for the nonbeliever* (Cambridge, MA: Da Capo, 2007), s. 308.

⁵ Plantinga skriver om de jure invändningar: "These are arguments or claims to the effect that Christian belief, whether or not true, is at any rate unjustifiable, or rationally unjustified, or irrational, ... The conclusion of such an objection will be that there is something wrong with Christian belief – something other than falsehood – or else something wrong with the Christian believer: it or she is unjustified, or irrational, or rationally unacceptable, in some way wanting." Alvin Plantinga, *Warranted Christian Belief* (New York: Oxford University Press, 2000), ix-x.

⁶ Alvin Plantinga, *Warranted Christian Belief* (New York: Oxford University Press, 2000), ix-x.

I Plantingas senare verk undersöker han två inflytelserika de jure invändningar: dels Karl Marx, som menade att religiös tro är uttryck för en perverterad världsbild och resultatet av *bristfälliga eller felande kognitiva fakulteter*,⁷ och dels Sigmund Freud, som menade att religiös tro i själva verket handlar om *önsketänkande*, en psykologisk mekanism nödvändig för att kunna hantera en hård och kall verklighet, en slags överlevnadsmekanism som i grunden utgör en *förljugen illusion*.⁸ Kan dessa invändningar stämma? Är kristen tro resultatet av kognitiva brister eller önsketänkande?

Plantingas teorier utgör tillsammans ett epistemologiskt och apologetiskt projekt som söker ge svar på sådana frågor. På grund av den kunskapsteori som varit rådande i västvärlden (åtminstone sedan upplysningen) har kristen tro ofta framstått som irrationell, menar Plantinga. Enligt klassisk fundamentism är det endast övertygelser som är självvedenta eller okorrigerbara, eller som kan härledas från sådana övertygelser, som är rationellt acceptabla, och som kan utgöra kunskap. Efter att ha analyserat den klassiska fundamentismen invänder Plantinga att dess kriterier för rationella övertygelser är ohållbara och godtyckliga. Den klassiska fundamentismen uppfyller dem inte ens själv. Plantinga utvecklar därför en alternativ fundamentism med tydligt motiverade kriterier för vilka övertygelser som det är legitimt att räkna som fundamentala. Övertygelser som uppfyller dessa kriterier kallar Plantinga för rätteligen fundamentala.⁹ Med denna alternativa epistemologi som grund formulerar Plantinga en modell som gör anspråk på att visa att kristen tro kan vara just rätteligen fundamental för typiska kristna och därför rationellt acceptabel.

1.2 Problemformulering och syfte

Plantingas epistemologiska och apologetiska projekt¹⁰ har blivit föremål för omfattande debatter. Kritik och invändningar mot hans ståndpunkter har nått nästintill oöverskådliga proportioner. I uppsatsen kommer jag att överblicka och analysera den viktigaste kritiken som riktats mot Plantingas teorier, framför allt mot teorin om att kristen tro kan vara rätteligen fundamental (properly basic). Uppsatsens huvudsakliga uppgift är att undersöka huruvida Plantingas modell för kristen tro, i ljuset av kritiken, åstadkommer vad han avser eller om den är allvarligt bristfällig. För att genomföra detta har en sekundär uppgift uppstått: att skapa en kritiköversikt som underlättar urskiljandet av kritik som framför allt riktas mot modellen för kristen tro från kritik som framför allt riktas mot andra områden (och som inte nödvändigtvis har några teologiska inslag). I uppsatsen kommer jag därför att presentera Plantingas teorier, kategorisera invändningarna och analysera de allvarligaste invändningarna mot modellen för kristen tro. Detta utifrån följande fyra frågeställningar:

1. Vilka allmänna epistemologiska utgångspunkter har Plantinga, och hur ser hans epistemologiska modeller för teistisk respektive specifikt kristen tro ut?
2. Hur kan den kritik som riktats mot olika aspekter av Plantingas epistemologiska projekt kategoriseras på ett överskådligt och fruktbart sätt?
3. Vilka är de viktigaste invändningarna mot Plantingas modell för kristen tro? Är denna kritik beviskraftig och relevant, och ger den något värdefullt bidrag till Plantingas projekt?

⁷ Alvin Plantinga, *Knowledge and Christian Belief* (Grand Rapids, Michigan: Wm B. Eerdmans Publishing Co, 2015), s. 20-21.

⁸ Ibid, s. 21-24.

⁹ För definition, se 2.2

¹⁰ Härefter 'Plantingas projekt.'

4. Åstadkommer Plantingas modell för kristen tro vad han avser eller är den allvarligt bristfällig?

Eftersom Plantingas teoribildning och hans kritikers invändningar är omfattande och det i nuläget saknas omfattande systematisering över Plantingas teorier som samtidigt överblickar kritiken mot dessa behöver den som vill sätta sig in i kritiken ägna mycket tid åt att orientera sig i ämnet genom litteratursökningar och avgränsningsarbete. Uppsatsens kategorisering ger här ett bidrag som tidigare saknats, något som kan vara användbart även för studier inom andra områden av Plantingas teorier än de jag fokuserar på i uppsatsen. Uppsatsen ger också ett bidrag genom att aktualisera och analysera viktig kritik som tyvärr ofta förbisetts i debatten, och som jag menar skulle kunna innebära ett värdefullt bidrag till Plantingas projekt.

1.3 Avgränsning och material

I uppsatsen analyserar och utvärderar jag kritik som riktats framför allt mot modellen för kristen tro. Jag har därtill valt att fokusera på kritik som inte nöjer sig med att enbart påvisa brister utan som försöker ge konstruktiva bidrag till och/eller ge en ny riktning åt Plantingas projekt. Då uppsatsen framför allt är inriktad mot Plantingas modell för kristen tro undviker jag att fastna i alltför ingående analyser av mer filosofiska begrepp eller diskussioner som inte på ett tydligt sätt har med uppsatsens huvuduppgift att göra. Där redogörelse eller diskussion av sådant ändå förekommer görs det för att ge läsaren en orientering i den filosofiska och begreppsliga myllan som Plantingas teorier (eller invändningarna) har formats i. En vidare diskussion av sådana ämnen skulle kunna utgöra uppslag för vidare studier och skulle kunna innefatta en diskussion av debatten kring internalism och externalism, analyser av s.k. 'defeaters' ('omintetgörare') och Plantingas bearbetning av omintetgörare, Plantingas bruk av modal logik, debatten mellan naturalism och religiös tro. Men intressanta som dessa ämnen är får de lämnas åt en annan studie.¹¹

1.3.1 Material

Ett brett urval av Plantingas egna verk bearbetas i uppsatsen. Läsningen fokuseras framför allt till de verk där Plantinga utvecklar sin epistemologi och syn på den kristna trons rationella status.¹² Idéinnehållet i dessa möter sedan kritiken från Keith DeRoses artikel "Direct Warrant Realism"¹³ och James Beilbys verk "Epistemology as Theology: an evaluation of Alvin Plantinga's religious epistemology."¹⁴ Som inspirationskälla till Kritiköversikten använder jag Dean-Peter Bakers uppställning i artikeln "Plantingas Reformed Epistemology: What's the Question?"¹⁵ Denna kompletteras och utvecklas sedan med andra betydelsefulla artiklar. Andra, mindre centrala, källhänvisningar sker löpande i texten. Uppsök litteraturförteckningen för en komplett lista av bearbetat material.

¹¹ För fler uppslag se 5.1.

¹² Alvin Plantinga, *God and Other Minds* (New York: Corell University Press, 1990), första utgåvan 1967; Alvin Plantinga, "Reason and Belief in God" in *Faith and rationality: Reason and Belief in God*, red. Alvin Plantinga and Nicholas Wolterstorff (Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame, 1983), 16-93; Alvin Plantinga, *Warrant: the current debate* (New York: Oxford University Press, 1993); Alvin Plantinga, *Warrant and Proper Function* (New York: Oxford University Press, 1993); Alvin Plantinga, *Warranted Christian Belief* (New York: Oxford University Press, 2000); Alvin Plantinga, *Knowledge and Christian Belief* (Grand Rapids, Michigan: Wm B. Eerdmans Publishing Co, 2015).

¹³ Keith DeRose, "Direct warrant realism," i *God and the Ethics of belief: New essays in philosophy of religion*, red. Andrew Dole och Andrew Chignell (Cambridge: Cambridge University Press, 2005), 150-172.

¹⁴ James K. Beilby, *Epistemology as Theology: an evaluation of Alvin Plantinga's religious epistemology* (Burlington: Ashgate Publishing Company, 2005).

¹⁵ Dean-Peter Baker, "Plantinga's reformed epistemology: What's the question?" *International journal for philosophy of religion* 57, no. 2 (2005): 77-103.

1.4 Metod och begrepp

Uppgiften genomförs genom att tillämpa en kvalitativ textanalys utifrån mina fyra frågeställningar. Arbetsprocessen inleds genom en noggrann läsning av Plantingas huvudsakliga verk inom området. Det centrala idéinnehållet struktureras upp grovt i en tidsaxel för att överblicka Plantingas egna utvecklingsprocess. Nästa steg innefattar en bred läsning av den kritik som har riktats mot Plantinga. Läsningen gör inte anspråk på att vara fullständig men representerar en stor bredd av invändningar (som i flera fall har omformulerats och kombinerats av andra kritiker). Artiklar och böcker till denna del har jag framförallt tagit del av genom litteratursökningar på olika databaser och genom Umeå universitetsbiblioteks sökmotor. Några exempel på sökord är "Alvin Plantinga", "properly basic", "Plantinga's reformed theology", "the A/C model", "the extended A/C model", "Sensus divinitatis", m.m. Genom att sedan ta del av det källmaterial som anges i artiklarnas fotnoter har gedigen artikelsamling kunnat sammanställas.

Kritiken kategoriseras utefter strukturen i Plantingas idéutveckling. Efter att ha bearbetat Bakers kritiköversikt samordnas kritiken som han går igenom med kritik som han har utelämnat till en samlad kritiköversikt. Denna kritiköversikt leder sedan fram till en noggrannare läsning och analys av ett urval av kritiken som riktas mot modellen för kristen tro, närmare bestämt sådan kritik som är viktig och som menar sig ge konstruktiva bidrag men som trots det tycks ha fått lite utrymme i debatten.

I denna senare del, som är ett mer detaljerat studium, undersöker jag resonemang från filosofer som accepterar stora delar av Plantingas epistemologiska utgångspunkter (såsom externalism) men som ser brister i hans resonemang. Denna del får därför karaktären av en inre prövning av resonemangen för att se om resonemangen uppvisar några logiska brister eller framstår som orimliga. Utifrån en systematisk genomgång av resonemangen kommer jag att visa på argumentationernas relevans och beviskraft.

1.4.1 Begrepp

I uppsatsen används flera komplexa och för den ovane läsaren svårbegripliga begrepp. Här introduceras därför några för uppsatsen centrala begrepp och översättningar. Denna del kan därför användas som uppslagsverk under läsningen, korsreferenser förekommer i fotnoterna.

'Övertygelse' och 'tro' kommer att användas som synonymer i uppsatsen. Propositionen "Knut tror på (A)" betraktas därför i uppsatsen som likvärdigt med propositionen "Knut är övertygad om (A)".¹⁶

'Standardanalysen' refererar till Platons klassiska kriterier för kunskap. Platon menade att för kunskap krävs följande: (1) att subjektet har en övertygelse, (2) att denna övertygelse är sann, (3) att subjektet är rättfärdigad i att ha denna övertygelse. Kort och gott: *sann* och *rättfärdigad tro/övertygelse*.¹⁷ Platons analys har länge varit normativ men i kom modern tid att ifrågasättas i samband med Edmund Gettiers artikel "Is Justified True Belief Knowledge?"¹⁸ Gettiers artikel fick ett enormt inflytande genom sina karaktäristiska 'Gettier-problem' och har sedan dess tvingat varje epistemolog att bemöta dess problematik. Detta har lett till en allt tydligare distinktion mellan epistemologisk internalism och externalism.

¹⁶ Tro och övertygelse avser i uppsatsen propositionell övertygelse/kunskap. Tro och övertygelse kan dock behandlas ur flera filosofiska och teologiska aspekter och kan då ha särskiljande egenskaper. Detta ligger dock utanför uppsatsens fokusområde.

¹⁷ Platons diskussion av kunskapens natur och kriterier för kunskap återfinns i *Theaitetos*. Platon, *Theaitetos*, i Konrad Marc-Wogau, "Filosofin genom tiderna: Antiken Medeltiden Renässansen." (Stockholm: Stiftelsen bokförlaget Thales, 1991), 129-153. Översättare: David Tabachovitz.

¹⁸ Edmund Gettier, "Is Justified True Belief Knowledge?" *Analysis*, Vol. 23, No. 6 (Jun., 1963), 121-123.

'Internalism' är tanken om att övertygelser rättfärdigas i och med att det som rättfärdigar övertygelsen finns särskilt tillgänglig för agentens reflektion.¹⁹ Internalism hänger samman med en *deontologisk* (från grek. *deon*, som kan översättas "något som förpliktigar") förståelse av rättfärdigande, vilket kan förstås som att S är rättfärdigad i sin övertygelse p om och endast om S inte undflyr någon epistemisk *skyldighet* när han/hon vidhåller p.²⁰ 'Evidentialism,' är en epistemologisk riktning som har ett deontologiskt synsätt på rättfärdigande. Rättfärdigande, menar evidentialisten, kräver att det finns tillräcklig evidens för en övertygelse och att övertygelsen kan härledas från fundamentala övertygelser.²¹ Övertygelsen är endast rättfärdigad om härledningen är medveten, det vill säga, om den är *internt tillgänglig* för subjektet. Stort fokus läggs därför på *epistemisk skyldighet/ansvar*, att subjektet är reflekterande och medveten om varför en övertygelse är rättfärdigad. Evidentialism kan därmed betraktas som en internalistisk epistemologi med en deontologisk syn på rättfärdigande.

'Externalism' avvisar att kunskap kräver deontologiskt rättfärdigade övertygelser och att det som rättfärdigar övertygelserna måste finnas internt tillgängligt. Externalisten menar istället att subjektet genom sina kognitiva fakulteter/processer, givet vissa externa förhållanden/faktorer, kan forma sanna övertygelser som hon är rättfärdigad²² att hålla för sant, och som utgör kunskap. Istället för att betona subjektets *epistemiska skyldighet/ansvar* betonar externalisten de kognitiva fakulteternas/processernas pålitlighet att forma sanna övertygelser. Det finns flera olika externalistiska positioner. Dessa särskils beroende på vilka externa förhållanden/faktorer och vilka kognitiva fakulteter/processer som man anser vara nödvändiga och tillräckliga för kunskap. Plantingas epistemologi utgör en tydligt externalistisk epistemologi.

Debatten mellan internalism och externalism är alltså till stor del en fråga om vad som är mest sammankopplat med rättfärdigad/berättigad kunskap; epistemisk ansvarighet eller de kognitiva processernas pålitlighet.²³

'Berättigande' är en översättning av Plantingas begrepp 'warrant,' och avser vad som krävs förutom sanning och övertygelse för att en övertygelse ska utgöra kunskap.²⁴ Plantinga särskiljer berättigande från rättfärdigande vilket, enligt Plantinga, har alltför deontologiska konnotationer för att vara brukbart. Med berättigande avser Plantinga: 'det som krävs förutom sanning och övertygelse för att något ska kunna utgöra kunskap.'

¹⁹ Plantinga förklarar det såhär: "What is required is some kind of *special* access. Perhaps (as Chisholm suggests) S can determine by *reflection alone* whether a belief has warrant for him; or perhaps he can determine with *certainly* whether a belief has the property that grounds and confers justification; or perhaps there is a certain kind of mistake—a mistake about warrant or the properties that confer it—that he cannot nonculpably make. So the relevant sense of 'internal' is strongly epistemic; the internalist holds that a person has some kind of special epistemic access to warrant and the properties that ground it." Plantinga, WCD, s. 5-6. (Plantingas kursiveringar.)

²⁰ För en mer djupgående analys av begreppen, se Steup, Matthias, "Epistemology", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2014 Edition), Edward N. Zalta (ed.), <http://plato.stanford.edu/archives/spr2014/entries/epistemology> (använd 2015-01-06).

²¹ Jämför med W. K. Cliffords klassiska uttalande: "It is wrong, always, everywhere, and for anyone to believe anything upon insufficient evidence." W. K. Clifford, "The Ethics Of Belief" i *Lectures and Essays* (London: Macmillan, 1879), 186

²² Externalister, i synnerhet Plantinga, använder sig ibland av begreppet berättigande istället för rättfärdigande för att frigöra sig från de deontologiska konnotationerna som rättfärdigande medför.

²³ Efter att Hume introducerat skeptikerns problem för den moderna filosofin har epistemologins jakt efter giltiga kriterier för kunskap kretsat kring inre eller yttre kriterier. Begreppen internalism och externalism ansluter framför allt till Edmund Gettiers inflytelserika problematisering av standardanalysen, se 2.3. Nancey Murphy gör en intressant analys av epistemologins relation till teologin och kallar uppdelningen mellan internalism och externalism för 'inside-out epistemology' och 'outside-in epistemology.' Se Nancey Murphy, *Beyond Liberalism and Fundamentalism* (New York: Trinity Press International, 2007), 28-35. För en vidare analys av relationen mellan internalism/externalism, se James Beilby, 76-77, 145-146.

²⁴ Översättningen är hämtad från Sebastian Rehnman. Sebastian Rehnman, *Tänkesätt* (Skellefteå: Artos & Norma bokförlag, 2004). För en definition av begreppet se 2.2.

'Klassisk kristen tro' används i uppsatsen i enlighet med Plantingas definition av *klassisk kristen tro*, vilket bland annat innefattar människan såsom Guds avbild men skadad genom syndafallet, att världen uppvisar negativa konsekvenser från syndafallet, evangeliet om Jesu försoningsverk, frälsning, pånyttfödelse, den helige Andens vittnesbörd, uppståndelsen som en yttre realitet, med mera.²⁵ En sådan definition kan naturligtvis kritiseras och särskilt i vår tid är det svårt att hänvisa till något som 'klassisk kristen tro' utan att å ena sidan riskera grova missförstånd eller å andra sidan anklagas för grundlöst exkluderande av minoriteter och/eller historieförvanskning. Vidare argumentation för positionen skulle dock uppta alltför stort utrymme och utgör snarare ämne för ytterligare en studie.

'Rätteligen fundamental' är en översättning av Plantingas begrepp 'properly basic.'²⁶

'Omintetgörare' är en översättning av Plantingas begrepp 'defeater.'

'Fundherentism' och 'svag fundamentism' kommer att användas synonymt och avser alltså samma epistemologiska riktning.²⁷

1.5 Disposition

Uppsatsen är disponerad så att varje kapitel ger svar på någon av mina fyra frågeställningar, det sista kapitlet besvarar två. I kapitel två presenteras Plantingas epistemologiska system och ställer det i relation till några andra relevanta positioner. Kapitlet motsvarar den första frågeställningen och är strukturerat så att Plantingas idéprogression återges i tre faser: först etablerade Plantinga sin *epistemologiska grundsyn*, sedan utvecklade han en *modell för teistisk tro* och till sist utvecklades *modellen för kristen tro*. Strukturen är aningen tillrättalagd, men motsvarar i grova drag Plantingas idéprogression.

I det tredje kapitlet, som motsvarar den andra frågeställningen, formulerar jag kritiköversikten. Denna tar sin utgångspunkt i en översikt som gjorts av Dean-Peter Baker och men omstrukturerar och utvecklar denna till en både mer omfattande och samtidigt mer överblickbar kritiköversikt. Strukturen från föregående kapitel används här för att bidra till kritiköversiktens överblickbarhet: kritik mot epistemologisk grundsyn, kritik mot modellen för teistisk tro, kritik mot modellen för kristen tro. Kapitlet avslutas med att kritiköversikten illustreras i form av ett träd.

I det fjärde kapitlet, som motsvarar de två sista frågeställningarna, analyseras och utvärderas ett urval av kritiken som riktats mot modellen för kristen tro. Denna kritik menar jag kan vara den viktigaste och ger viktiga bidrag till Plantingas projekt. Kritiken analyseras och diskuteras i relation till Plantingas idéer, vilket leder fram till en utvärdering av invändningarnas relevans och beviskraft. Kapitlet avslutas med en bedömning av huruvida Plantingas modell åstadkommer vad han avser eller om den är allvarligt bristfällig.

I uppsatsens avslutande kapitel sammanfattar jag uppsatsens huvudsakliga innehåll och sammanställer mina slutsatser, samt ger några uppslag för vidare studier.

²⁵ För en tydliggörande och mer omfattande definition se Plantinga, WCB, vii.

²⁶ För en vidare definition se 2.2.

²⁷ Se 4.2 för definition.

2. Alvin Plantinga

I följande kapitel redogör jag för Plantingas epistemologiska system och modeller för teistisk och kristen tro. Intentionen är att kapitlet ska besvara min första frågeställning: vilka allmänna epistemologiska utgångspunkter har Plantinga, och hur ser hans epistemologiska modeller för teistisk respektive specifikt kristen tro ut? Frågeställningen bevaras genom att presentera det för uppsatsen mest centrala innehållet i Plantingas idéutveckling. I presentationen söker jag tydliggöra progressionen i Plantingas idébildning, hur de senare delarna i hans teorier bygger på och förutsätter de tidigare, eftersom denna idéprogression utgör strukturen för kritiköversikten i följande kapitel. Först presenteras Plantingas kritik av samtida epistemologiska alternativ och utformandet av hans egna fundamentalistiska epistemologi. Här är begrepp såsom *rätteligen fundamental övertygelse*, *berättigande* och *omintetgörare* centrala begrepp. Därefter presenteras modellen för teistisk tro. Här återfinns centrala begrepp såsom *sensus divinitatis* och *paritetsargumentet*. Till sist presenteras modellen för kristen tro. Här beskrivs frälsningen som en kognitiv och rationellt acceptabel trestegsprocess innefattande ett *externt vittnesbörd*, ett *internt vittnesbörd* och *formandet/uppkomsten av tro*.

2.1 Kritik av andra epistemologier

Låt oss börja med att se närmre på Plantinga kritik av klassisk fundamentalism och andra samtida relevanta epistemologiska alternativ. Plantinga har riktat skarp kritik mot klassisk fundamentalism och menar att den är självreferentiellt inkoherent. Men vad menar han med detta, på vilket sätt är den självreferentiellt inkoherent och vilka andra alternativ avvisar han på vägen mot att utforma sin egen epistemologi?

2.1.1 Det klassiska paketet

Klassisk fundamentalism bör enligt Plantinga förstås som en av tre likbördiga delar av vad han kallar *'det klassiska paketet'*.²⁸ Den första delen, *klassisk fundamentalism*, är idén om att självvedenta och okorrigerbara övertygelser kan godtas som fundamentala medan andra övertygelser måste härledas från fundamentala övertygelser för att räknas som rättfärdigade. Klassisk fundamentalism har haft ett enormt inflytande i västvärlden, Plantinga skriver:

Classical foundationalism, as I say, has been enormously influential from the Enlightenment to the present. For many philosophers and others (for myself earlier on), it has amounted to a sort of unquestioned assumption, unquestioned because it isn't seen clearly enough even to recognize as an assumption. Locke's views here, particularly with respect to religion, have achieved the status of orthodoxy, and most discussions of the rational justification of religious belief have been and still are conducted in the unthinking acceptance of that framework.²⁹

Idén om att det finns fundamentala övertygelser, övertygelser som är godtagbara av sig själv, som inte behöver vidare argument, antas alltså ofta utan vidare reflektion, som en slags outtalad ortodoxi.

Det klassiska paketets andra del är *evidentialism*, tanken om att *härledda övertygelser* måste grundas på giltig och relevant evidens för att vara rationella. Dess anknytning till kristen tro har länge varit stark, inte minst genom naturlig teologi, och tron på Gud har då ofta ansetts vara en sådan härledd övertygelse. Plantinga skriver:

Evidentialism is the view that belief in God is rationally justifiable or acceptable only if there is good evidence for it, where good evidence would be arguments from

²⁸ Plantinga, WCB, 81-99.

²⁹ Plantinga, WCB, 85.

other propositions one knows. If it is accepted apart from such evidence or arguments, then it is at best intellectually third-rate: irrational, or unreasonable, or contrary to one's intellectual obligations.³⁰

Enligt evidentialismen är alltså tron på Gud endast acceptabel om övertygelsen kan beläggas med god evidens (vilket är precis vad naturlig teologi försöker göra).

Den tredje delen är *deontologism*, tanken om att vi har en moralisk skyldighet att endast godta rättfärdigade övertygelser (det vill säga, som är rätta enligt klassisk fundamentism och evidentialism) och att gå emot denna skyldighet skulle i något avseende vara fel. Men vari består egentligen felet? Plantinga finner svaret hos Locke:

... Locke, who claims that rational creatures are to govern his opinion by reason. ... It is Locke's idea that we have a duty. An obligation to regulate opinion in the way he suggests. We enjoy high standing as rational creatures, creatures capable of belief and knowledge. Noblesse oblige, however; privilege has its obligations, and we are obliged to conduct our intellectual or cognitive life in a certain way. ... In particular, you are obliged to give assent only to that for which you have good reasons, good evidence: you are to accept a proposition only if it is probable with respect to what is certain for you.³¹

Enligt Locke har vi alltså, såsom rationella varelser, en skyldighet att lyssna till förståndet och låta det ledsaga oss till att avgöra vad vi har bäst evidens för. Givet att vi är öppna för denna ledsagning och endast håller fast vid de övertygelser som vi har bäst evidens för, så kan vi också sägas vara deontologiskt rättfärdigade; vi har uppfyllt vår plikt som rationella varelser.³²

Enligt det klassiska paketet är kristna alltså skyldig att uppvisa giltiga evidens för sin tro om tron ska anses rationellt acceptabel. Men Plantinga invänder mot detta och menar att det klassiska paketet har ett allvarligt problem med kriteriet för fundamentala övertygelser. Klassisk fundamentism menar nämligen att en övertygelse endast kan vara fundamental om den är antingen självvident, ofelbar, eller uppenbar för subjektets sinnen. Men, kan vi verkligen anta att kriteriet leder oss till rationell kunskap bara genom att postulera kriteriet? Nej, ett så starkt kriterium måste i så fall, rimligtvis, i sig utgöra en rationell övertygelse. Men, kriteriet är i sig varken självvident, okorrigerbart eller uppenbart för våra sinnen, och det kan således inte röra sig om någon fundamental övertygelse. Därför, menar Plantinga, måste kriteriet gå att härleda från en fundamental övertygelse, om det ska vara rationellt acceptabelt. Men detta har inte lyckats.³³ Och då kriteriet inte är en fundamental övertygelse och inte heller går att härleda från någon fundamental övertygelse så betyder det, enligt Plantinga, att det klassiska paketet är *självreferentiellt inkoherent*, kan inte själv kvalificera sig som en rationell övertygelse på sina egna grunder.³⁴

Den klassiska fundamentisten står därför inför dilemmat att antingen hålla fast vid kriteriet och i så fall undfly sina epistemiska skyldigheter eller också anta att det är något fel på kriteriet och därmed överge den klassiska fundamentismen. Plantinga förespråkar det senare.

If there is any lesson at all to be learned from the history of modern philosophy from Descartes through Hume (and Reid), it is that such beliefs cannot be seen to be supported by, to be probable with respect to beliefs that meet the classical conditions for being properly basic. So either most of our beliefs are such that we are going contrary to epistemic obligations in holding them, or [the classical picture] is false.

³⁰ Plantinga, WCB, 70.

³¹ Plantinga, WCB, 86-87.

³² För diskussion och relatering till Aristotelisk rationalitet, se Plantinga, KCB, 19-20.

³³ Plantinga, RBG, 59-63.

³⁴ Plantinga, RBG, 60-61; Plantinga, WCB, 94-97; Plantinga, KCB, 13-15.

It certainly doesn't seem that we must be flouting duty in holding these beliefs in the way we do.³⁵

Vidhållande av det klassiska paketet skulle alltså, enligt Plantinga, innebära att vi går emot våra epistemiska skyldigheter (och därmed är irrationella). Alternativet är att avvisa det klassiska paketet. Men vilka är alternativen till detta paket?

2.1.2 Andra samtida epistemologiska positioner

På vägen mot att utveckla av sin alternativa fundamentism tar Plantinga ställning till en rad andra epistemologiska positioner.³⁶ Här följer en kortfattad redogörelse för Plantingas kritik och avståndstagande från de för uppsatsen viktigaste positionerna.

2.1.2.1 Internalism

Plantinga karaktäriserar internalism som en epistemologisk position där (1) rättfärdigande förstås deontologiskt och är nödvändigt för kunskap,³⁷ (2) rättfärdigande och evidens är ofta starkt sammankopplat, (3) och för rättfärdigande krävs att det som rättfärdigar övertygelsen finns *kognitivt tillgängligt* för subjektet. Enligt Plantinga förutsätter internalism 'doxastisk voluntarism,' att subjektet i någon mån har direktinflytande över sina övertygelser.³⁸ Plantinga skriver: "justification, internalism, and epistemic deontology are properly seen as a closely related triumvirate: internalism flows from deontology and is unmotivated without it, and justification is at bottom and originally a deontological notion."³⁹ Men Plantinga förnekar internalism och menar att rättfärdigande (deontologiskt) aldrig kan vara *tillräckligt* för *berättigande*.⁴⁰ Han skriver: "No degree of dutifulness, no amount of living up to one's obligations and satisfying one's responsibilities – in a word, no degree of justification – can be sufficient for warrant."⁴¹

2.1.2.2 Koherentism

Koherentism har blivit en allt vanligare epistemisk position. Plantinga beskriver den dock som en förvirrad fundamentism. Han skriver:

Coherentism, therefore, is a special case (a *very* special case) of foundationalism: the variety according to which the only source of warrant is coherence. Hence the characteristic coherentist claim that all beliefs are on an epistemic par; all stand equally before the bar of coherence; and, in case of failure of coherence, all are equally liable to revision. The ordinary foundationalist, of course, balks at this excess of egalitarian fervor (as he sees it); relative to a given set of circumstances, he says, some beliefs are privileged, acquiring warrant just by virtue of being formed or sustained in those circumstances. Thus a perceptual belief - the belief that I see a tree, for example – may have warrant for me, and get it from circumstances having little to do with coherence; it is, we may say, a starting point for thought.⁴²

Enligt Plantinga bör koherentism alltså förstås som en variant av fundamentism, en variant som har koherens som enda källa för berättigande. Plantinga kommenterar senare att koherens visserligen skulle kunna utgöra *en* källa för berättigande (han argumenterar inte för

³⁵ Plantinga, WCB, 98.

³⁶ Uppsatsen rymmer endast Plantingas mest centrala ställningstaganden, den intresserade hänvisas till WCD.

³⁷ Plantinga skriver: "This deontological conception of epistemic justification is the basic and fundamental notion of epistemic justification; other notions of epistemic justification arise from this one by way of analogical extension. Deontological justification is justification most properly so-called." Plantinga, WCD, 25.

³⁸ Plantinga, WCD, 23.

³⁹ Ibid, 29.

⁴⁰ 'Berättigande:' vad som krävs (förutom sann övertygelse) för att något ska räknas som kunskap. Se 2.2.

⁴¹ Plantinga, WCD, 43.

⁴² Ibid, 80.

att det är så, men menar att det möjligen skulle kunna vara så), men avvisar att det skulle vara enda källan. Koherens är därför varken nödvändigt eller tillräckligt för kunskap.⁴³

2.1.2.3 Reliabilism

Plantinga beskriver reliabilism som en externalistisk position.⁴⁴ För Plantinga, vars epistemologi står nära reliabilism, är det viktigt att avgränsa sig från andra reliabilistiska traditioner som han menar är felaktiga. I WCD analyserar han Alstons, Dretskes och Goldmans variationer på reliabilism. De reliabilistiska traditionerna, menar Plantinga, pekar visserligen åt rätt håll, men är otillräckliga för kunskap då dess kriterier är alltför tillåtande och möjliggör oavsiktlig kunskap.⁴⁵ Den kanske viktigaste avgränsningen som Plantinga gör är mot Goldmans reliabilism som Plantinga menar är alltför tillåtande när det gäller kognitiva processers möjlighet att leda till kunskap. Plantinga skriver:

... Reliable belief formation is not sufficient for warrant. The belief-producing process or mechanism is indeed reliable; but it is only *accidentally* reliable; it just happens, by virtue of a piece of cognitive serendipity, epistemic good fortune, to produce mostly true beliefs; and that is not sufficient for warrant.⁴⁶

Så de reliabilistiska traditioner som Plantinga redogör för har hittills inte lyckats leda till nödvändiga och tillräckliga villkor för berättigande. Varken Alston, Dretske eller Goldman lyckas. Därför ska vi nu se närmre på Plantingas egen epistemologi.

2.2 Plantingas epistemologi

För att förstå Plantingas epistemologi (alternativa fundamentism) kommer vi att se närmre på de tre sammankopplade begreppen *rätteligen fundamentala övertygelser*, *berättigande* och *omintetgörare*. Begreppen har utvecklats i relation till ett av 1900-talet mest centralt problem inom epistemologin, Getter-problemet.

Alltsedan Edmund Gettiers kortfattade men omvälvande artikel "Is Justified, True Belief Knowledge?"⁴⁷ har Platons standardanalys i bästa fall ansetts bristfällig.⁴⁸ Genom några motexempel argumenterar Gettier mot standardanalysen och menar att sann och rättfärdigad tro inte är tillräckligt för kunskap.⁴⁹ Som respons på Gettiers artikel har epistemologer sökt efter ytterligare kompletterande kriterier för kunskap, eller efter nya. Efter Gettiers artikel har många liknande motexempel utvecklats, vilka vanligen kallas *Gettier-problem*. Förslag på lösningar

⁴³ Ibid, 83.

⁴⁴ Externalism, se 1.4.1. Plantinga menar inte nödvändigtvis att internalism är helt fel, men att internalismens kriterier varken är nödvändiga eller tillräckliga. Se Plantinga, WCD, 182-184.

⁴⁵ Ibid, 182-210.

⁴⁶ Ibid, 210.

⁴⁷ Edmund Gettier, "Is Justified True Belief Knowledge?" *Analysis*, Vol. 23, No. 6 (Jun., 1963), 121-123.

⁴⁸ *Standardanalysen*: sann och rättfärdigad tro. Se 1.4.

⁴⁹ I artikeln framställer Gettier två tankeexperiment genom vilka han hävdar att det inte räcker med sann rättfärdigad övertygelse för att något ska vara kunskap. I ett av exemplen beskriver Gettier herr Smith och hans vänner Jones och Brown. Anta att Smith av någon anledning har starka skäl att tro propositionen (p¹) "Jones äger en Ford." Anta sedan att Smith har en vän, herr Brown, och att Smith är helt ovetande om vart Brown befinner sig. Smith skulle helt godtyckligt kunna tänka sig att (p²) "Brown är i Barcelona," men då detta är ogrundat tror han inte på det. Givet detta kan Smith då sluta sig till disjunktionen (d¹) antingen p¹ eller p². Antag sedan att disjunktionen händelsevis är sann, men att Forden som Smith trodde att Jones ägde egentligen var en hyrbil, och att Brown av en tillfällighet befinner sig just i Barcelona. I så fall skulle (d¹) vara en sann och rättfärdigad övertygelse för Smith. Gettiers poäng är att detta inte kan räknas som kunskap. Men om så är fallet så är standardanalysen inte en *tillräcklig* definition av kriterierna för kunskap. Se Gettier, Is Justified True Belief knowledge, 122-123. För en mer omfattande analys av liknande Gettier-problem och dess betydelse för epistemologins utveckling se exempelvis Robert K. Shope, "Conditions and Analyses of Knowing" i *The Oxford Handbook in Epistemology*, red. Paul K. Moser (New York: Oxford university press, 2002), 25-70.

till problemen har fördjupat polariseringen mellan internalism och externalism.⁵⁰ Plantingas externalistiska epistemologi bör förstås som en respons på Gettier-problemen.

Plantinga föreslår att Gettier kan lösas genom kriterierna för berättigande, genom att uppfylla dessa kriterier är fundamentala övertygelser *rätteligen* fundamentala enligt Plantinga.

2.2.1 Berättigande

En övertygelse är rationellt acceptabel, menar Plantinga, om den förutom att den är sann också har vad Plantinga kallar *berättigande*. En rätteligen fundamental övertygelse är därför en rationellt acceptabel fundamental övertygelse. Plantinga ändrar därmed standardanalysen från sann och *rättfärdigad* tro till sann och *berättigad* tro. Vad är då skillnaden mellan rättfärdigande och berättigande? Jo, berättigande ('warrant') medför inte samma koppling till det klassiska paketet, varken vad gäller evidenskravet eller deontologiskt rättfärdigande. Plantinga skriver:

Initially, then, and to a first approximation, warrant is a *normative*, possibly complex quantity that *comes in degrees*, enough of which is what distinguishes knowledge from mere true belief. ... So why not call this property 'justification'? Because it would be both misleading and unfair. 'Justification' suggests duty, obligation, requirement; it is redolent of permission and rights; it brings to mind exoneration, not being properly subject to blame – it connotes, in a word (or two) the whole deontological stable. ... So 'justification' is not the right choice. Of course, 'warrant' has deontological associations of its own (even if they are not quite so insistent) ... however, I prefer 'warrant' – but we must be careful not to be misled by its residual deontological insinuations.⁵¹

Plantinga ger här tre viktiga aspekter av begreppet. För det första är berättigande något *normativt*: här avses inte deontologisk normativitet utan snarare att vi *bör* vidhålla övertygelser som uppfyller kriterierna för berättigande, det vill säga när de formas på rätt sätt, eftersom det är enligt det sätt som vi är *tänkta* att fungera. Plantinga menar att detta kan liknas vid hur kroppens organ fungerar. Ett hjärta bör exempelvis slå mellan 40-200 slag i minuten om det är välfungerande. På ett liknande sätt, menar han, bör vi ha vissa övertygelser när de formas på rätt sätt.⁵² För det andra skiljer sig berättigande från deontologiskt rättfärdigande på så sätt att en övertygelse kan vara berättigad även om subjektet saknar medvetande om varför han har övertygelsen eller hur den uppstått. För det tredje kan övertygelser vara berättigade till varierande grad och denna grad påverkas också av den utsträckning som subjektet är beredd att acceptera övertygelsen.⁵³ Därför skriver Plantinga: "Under those conditions, furthermore, the degree of warrant is an increasing function of degree of belief."⁵⁴ Genom dessa tre aspekter definierar Plantinga berättigande: (1) normativt, (2) utan krav på förståelse av övertygelsens ursprung eller syfte, (3) kommer i grader.

Men hur uppstår då berättigande? Kan man veta om ens övertygelser är berättigade och i så fall hur? Vilka kriterier måste uppfyllas? Plantinga skriver:

⁵⁰ 'Internalism' och 'externalism,' se 1.4.1. För en djupare analys, se Jonathan Ichikawa och Matthias Steup, "The Analysis of Knowledge", i *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2014 Edition), red. Edward N. Zalta, <http://plato.stanford.edu/archives/spr2014/entries/knowledge-analysis> (använd 2015-12-26).

⁵¹ Plantinga, WCD, 4-5. (Mina kursiveringar.)

⁵² Plantinga skriver: "The sort of normativity involved is not that of duty and obligation; it is normativity nonetheless, and there is an appropriate use of the term 'ought' to go with it. This is the use in which we say, of a damaged knee, or a diseased pancreas, or a worn brake shoe, that it no longer functions as it ought to." Plantinga, WPF, 45.

⁵³ Plantinga skriver: "... in the paradigm cases of warrant, a belief B has warrant for S if and only if that belief is produced in S by his epistemic faculties working properly in an appropriate environment* and if both B and B* have warrant for S, B has more warrant than B* for S iff S believes B more firmly than B*." Plantinga, WPF, 9.

⁵⁴ Plantinga, WPF, 47.

According to the typical foundationalist, a proposition can have or acquire warrant in at least two ways. On the one hand, it can be properly basic, can achieve warrant just by being accepted in the right circumstances; on the other it can acquire warrant by virtue of *warrant transfer*, by virtue of being believed on the basis of some other proposition that already has warrant. The *degree* of warrant enjoyed by the propositions on the basis of which it is believed, and the strength of the supports relation holding between it and them.⁵⁵

Det finns alltså två sätt att ha berättigade övertygelser: såsom rätteligen fundamental, eller såsom överförd, genom härledning, från någon rätteligen fundamental övertygelse. Plantinga betonar att allt berättigande i slutänden kommer från rätteligen fundamentala övertygelser. Plantinga kan därför sägas ha en *enkelriktad* förståelse av berättigande.⁵⁶ Plantinga avvisar epistemologier som försvarar att cirkelresonemang kan ha berättigande eller att koherens skulle vara den enda *källa* för berättigande. Plantinga skriver:

... warrant cannot be generated just by warrant transfer. A belief B can get warrant from another belief A by way of being believed on the basis of it, but only if A already *has* warrant, No warrant *originates* in this process whereby warrant gets transferred from one belief to another.⁵⁷

Men, hur vet vi då om våra fundamentala övertygelser är berättigade, och således rätteligen fundamentala? Plantinga menar att sådana övertygelser uppfyller fyra kriterier: (1) de är producerade av *välfungerande kognitiva fakulteter*, (2) dessa fakulteter fungerar enligt en *designplan*, (3) designplanen har utformat dem till att framgångsrikt producera *sanna övertygelser*, (4) de kognitiva fakulteterna är verksamma i en *kognitivt gynnsam miljö*, det vill säga en sådan miljö som de enligt designplanen är tänkta att fungera enligt. En övertygelse som uppfyller dessa fyra kriterierna har enligt Plantinga berättigande och är därmed rationellt acceptabla. Låt oss titta närmre på dessa kriterier.

2.2.1.1 Välfungerande kognitiva fakulteter

Likt Aristoteles beskriver Plantinga människans som en rationell djurart, en *vetare*.⁵⁸ Det som ger människan hennes rationella förmåga är att hon har kognitiva fakulteter som är välfungerande, det vill säga som har en *god* eller *rätt* funktion, vilket står i kontrast till missledande eller bristfälliga kognitiva fakulteter (vilket är fallet vid exempelvis psykisk sjukdom, Russells BIV eller Descartes bedragande demon). Vi kan återigen ta liknelsen med kroppsorganen. På så sätt kan vi förstå att hjärtats *rätta funktion* är att pumpa runt blodet med jämn ström, men att hjärtat (exempelvis till följd av tilltäppta kranskärl) kan komma att fungera *bristfälligt* eller *fel*. På samma sätt, menar Plantinga, kan vi förstå välfungerande kognitiva fakulteter. När våra kognitiva fakulteter fungerar enligt hur de är tänkta att fungera så är de välfungerande, annars fungerar de bristfälligt. Att ha välfungerande kognitiva fakulteter ska dock inte missförstås som att nödvändigtvis innebära statistiskt sett *normalt fungerande* i bemärkelsen: fungera enligt samma sätt som majoriteten. Inte heller ska vi missförstå detta som att alla kognitiva fakulteter behöver vara välfungerande samtidigt, endast den fakultet som är involverad i forandet av en specifik övertygelse, och kanske till och med endast en aspekt av denna fakultet behöver vara välfungerande.⁵⁹

⁵⁵ Plantinga WCD, 75.

⁵⁶ 'Enkelriktad' är Beilbys ordval. Beilby, 193-197.

⁵⁷ Plantinga, WPF, 178. För en vidare analys se Plantinga, WCD, 74-84.

⁵⁸ Plantinga, WCB, 109.

⁵⁹ Plantinga liknar detta vid hörseln. Även om jag inte kan höra väldigt ljusa frekvenser så innebär inte det nödvändigtvis att hörseln inte är välfungerande när det gäller lägre frekvenser. Se Plantinga, WPF, 10.

2.2.1.2 Enligt en Designplan

Varför ska vi då anta att våra kognitiva fakulteter är *tänkta* att fungera på ett särskilt sätt? Förutsätter Plantinga här den teism som han försöker bevisa? Inte nödvändigtvis. Eftersom våra kognitiva fakulteter på ett tydligt sätt uppvisar att de antingen fungerar väl eller bristfälligt så menar Plantinga att vi bör tala om en designplan, det vill säga ett givet sätt som våra organ och kognitiva fakulteter är utformade för att fungera enligt. Tanken leder oss osökt till en kosmisk designer (jämför med det teleologiska gudsargumentet), och en sådan designplan skulle rimligen kunna vara utformad av Gud. Men tanken om en designplan behöver inte nödvändigtvis förutsätta Guds existens utan är fullt kompatibel med exempelvis naturalistisk evolutionsteori.⁶⁰ Att ha välfungerande kognitiva fakulteter är alltså att ha kognitiva fakulteter som fungerar enligt den designplan som de är utformade till att fungera enligt.

2.2.1.3 Lyckas forma sanna övertygelser

Det räcker dock inte med en designplan i största allmänhet. Designplanen måste vara en *bra* designplan, en som utformar våra kognitiva fakulteter så att de faktiskt lyckas forma sanna övertygelser när de är välfungerande, inte primärt falska övertygelser eller övertygelser som fyller något annat syfte.⁶¹

2.2.1.4 Gynnsam kognitiv miljö:

Dessa övertygelser måste också formas i en kognitivt gynnsam miljö. Utan en sådan kognitivt gynnsam miljö är det enligt Plantinga möjligt att vi trots våra välfungerande kognitiva fakulteter ändå inte formar sanna övertygelser.⁶² Vi kan här fortsätta organliknelsen: Ett par välfungerande lungor fungerar enligt sin designplan när de befinner sig i sin rätta miljö, med rätt syrehalt och lufttillgång, men samma par lungor kan fungera mycket bristfälligt om miljön är annorlunda, om de exempelvis blir vattenfyllda eller befinner sig i andra syrefattiga miljöer. På samma sätt, menar Plantinga, kan våra kognitiva fakulteter fungera väl under de förhållanden som de är tänka att fungera i, men under andra förhållanden fungera bristfälligt.

2.2.2 Övertygelsernas formande

Vad menar då Plantinga med att övertygelser formas? I linje med Locke förnekar Plantinga att vi har något direktinflytande över vilka övertygelser vi ger vårt bifall till. Istället menar han att vi endast har ett indirekt inflytande, exempelvis genom att tillägna oss rätt sorts beteenden/attityder eller genom att välja vilken evidens som ska undersökas. Positionen kallas *involuntarism*⁶³ då övertygelser antas formas ofrivilligt, utan att vi väljer det. Plantinga skriver:

I don't choose between believing this and not believing it: I just find myself believing. In the typical case, what I believe is not under my control; it really isn't up to me. Perhaps in some special cases I decide what to believe ... [perhaps] I decide to look at all the evidence; and when I do, either I find the evidence convincing to one degree or another, whereupon I believe the proposition in question or think it likely, or I don't find the evidence convincing, and don't believe the proposition. But I really don't tot up the evidence and then just *decide* whether or not to believe.⁶⁴

Vi väljer alltså inte vilka övertygelser som vi vill ha utan övertygelser *formas* ofrivilligt. Men, en sådan position innebär dock inte att subjektet är utan ansvar för sina övertygelser.

⁶⁰ Plantinga, WCB, 154.

⁶¹ Plantinga, WCB, 156.

⁶² Plantinga, WPF, 7.

⁶³ Även kallat 'doxastisk involuntarism' eller 'attitydvolutarism.' Beilby, 154.

⁶⁴ Plantinga, KCB, 16-17. Plantinga skriver i WCB: "When it comes to *knowledge*, therefore, we have no control over our giving assent; assent is elicited willy-nilly, and the question of how we should regulate assent in this area therefore does not arise. (We can't regulate it at all, anymore than I could regulate the direction in which I fall, if I fell off a cliff.)" Plantinga, WCB, 77. (Plantingas kursivering.)

Istället poängteras dennes ansvar att tillvarata sina indirekta möjlighet att påverka övertygelserna.

2.2.3 Omintetgörare

Plantingas epistemologi är externalistisk, men är inte helt utan introspektiv prövning.⁶⁵ Plantinga menar att en övertygelse som har en framgångsrik omintetgörare som i sig inte är omintetgjord kan inte vara berättigad.⁶⁶ Vi kan därför säga att Plantinga har ett femte kriterium för berättigande: ingen-omintetgörare-villkoret, ett slags negativt kriterium.

En omintetgörare är skäl eller argument emot en övertygelse som på ett eller annat sätt gör övertygelsen orimlig. Plantinga (och många andra) har utvecklat system av olika former av omintetgörare och för vad som krävs för att omintetgöra en sådan omintetgörare.⁶⁷ Plantinga analyserar två huvudtyper av omintetgörare. Den första typen är *rationalitets*-omintetgörare vilka gör det irrationellt att vidhålla en övertygelse antingen genom att *undergräva* övertygelsen eller genom att *vederlägga* övertygelsen.⁶⁸ Den andra typen är *berättigande*-omintetgörare vilka besestrar övertygelser genom att visa att de inte är berättigade. Plantinga skriver: "Acquiring a defeater for a belief puts you in a position in which you can't rationally continue to hold the belief."⁶⁹ Eftersom Plantingas epistemologi redan utesluter möjligheten av berättigande-omintetgörare bör kriteriet här förstås som ett 'ingen-rationalitets-omintetgörare-kriterium'.⁷⁰

Vi har nu skisserat Plantingas övergripande epistemologi, det första steget i hans apologetiska projekt. Enligt Plantinga är rationellt acceptabla övertygelser antingen rätteligen fundamentala övertygelser eller härledbara därifrån. För rätteligen fundamentala kunskaper är det avgörande att kriterierna för berättigande har uppfyllts, att subjektet inte undflytt sin förmåga att indirekt påverka sina övertygelser, och att det inte finns några rationalitets-omintetgörare.

2.3 Modellen för teistisk tro

Vi ska nu se närmre på Plantingas modeller, först modellen för teistisk tro och sedan modellen för kristen tro. Med modellerna avser Plantinga visa att det är möjligt att teism och kristen tro kan vara berättigade övertygelser som kan vara rätteligen fundamentala för den troende, och som därför kan utgöra rationella övertygelser. Modellerna fungerar som tänkbara scenarion och används för att testa om propositioner är koherenta och hållbara. Modellen kan sedan göra anspråk på att vara en mer eller mindre korrekt beskrivning av den faktiska verkligheten.⁷¹ Modellerna ska uppfattas som argument för möjligheten att tron kan vara rationellt berättigad snarare än en beskrivning av dess berättigande de facto. Om en modell är

⁶⁵ För en analys av omintetgörarnas internalistiska karaktär se Sebastian Rehnman, Tankesätt, 111-114. Rehnman använder begreppet 'kullkastare' för omintetgörare.

⁶⁶ Plantinga utvecklar sin teori om omintetgörare i debatt med Philip Quinn och i ljuset av Gettier-problem, en utveckling som visar på Plantingas (trots hans externalism) yrkande på behovet av epistemisk ansvarighet. För en vidare analys se Beilby, 56-60; 164-176.

⁶⁷ För en djupare analys se Plantinga, WCB, 357-373.

⁶⁸ En undergrävande omintetgörare gör det orimligt att *p* skulle vara fallet. Om därför *S* fortsätter att vidhålla *p* så är *S* irrationell. En vederläggande övertygelse är en undergrävande omintetgörare men ställer dessutom upp en annan övertygelse (med starkare berättigande än *p*) som är inkompatibel med den första. En berättigande-omintetgörare visar att *p* inte är berättigad eftersom kriterierna inte är uppfyllda. Plantinga, WCB, s. 359-360.

⁶⁹ Plantinga, WCB, 359.

⁷⁰ För vidare diskussion av 'ingen-rationalitets-omintetgörare-kriteriet' se Beilby, 168-176.

⁷¹ "... to give a model of a proposition or state of affairs *S* is to show *how it could be* that *S* is true or actual. The model itself will be *another* proposition (or state of affairs), one such that it is clear (1) that it is possible and (2) that if it is *true*, then so is the target proposition. From these two, of course, it follows that the target proposition is possible." Plantinga, WCB, 168. (Plantingas kursivering.)

möjlig kan den vara sann eller trolig, men om en modell inte är möjlig kan inte vara trolig, än mindre sann. Om modellerna (åtminstone någon av dem) är rimliga så kan de jure invändningar av Marxs eller Freuds slag anses omintetgjorda.⁷² Plantinga skriver:

To give a model of a proposition, as I'm thinking of it, is to exhibit a possible State of affairs in which that proposition is true, thus showing how it could be true. So I'll be trying to show how theistic belief, contrary to what Freud and Marx say, could have warrant.⁷³

Modellernas gör alltså anspråk på att, om rimliga, tillbakavisa de jure invändningar av de slag som Marx och Freud har rest och visa att teistisk/kristen tro kan vara rationellt berättigad.

Låt oss nu se närmre på modellen för teistisk tro. Plantinga kallar modellen för A/C modellen eftersom den baseras på Thomas av Aquinos och Jean Calvins resonemang om att människan har en slags naturlig kunskap om Gud. Plantinga menar själv att Calvins resonemang bör betraktas som en utveckling av Thomas och utgår därför i första hand ifrån Calvins formuleringar och terminologi.⁷⁴ Modellen bygger på fyra premisser: Sensus divinitatis, syndatillståndet, aktiverande omständigheter, och att sensus divinitatis leder till rätteligen fundamentala övertygelser (paritetsargumentet). Låt oss se närmre på dessa premisser.

2.3.1 Sensus divinitatis

Människan är skapad med en naturlig tendens att uppfatta Guds existens. Thomas och Calvin argumenterar för att människan har ett sinne för det gudomliga, vilket Calvin kallar '*sensus divinitatis*.' Calvin skriver:

That there exists in the human minds and indeed by natural instinct, some sense of Deity, we hold to be beyond dispute, since God himself, to prevent any man from pretending ignorance, has endued all men with some idea of his Godhead, the memory of which he constantly renews and occasionally enlarges, that all to a man being aware that there is a God, and that he is their Maker, may be condemned by their own conscience when they neither worship him nor consecrate their lives to his service.⁷⁵

Enligt Calvin har Gud alltså försett människan med sensus divinitatis, en naturligt medfödd instinkt som formar övertygelser om Gud, för att ingen ska kunna hävda sig vara ovetande om Guds storhet och att han är deras skapare. Plantinga beskriver alltså denna '*sensus divinitatis*' som en medfödd kognitiv fakultet.

2.3.2 Syndatillståndet

Men om människan är skapad med en naturlig instinkt att forma övertygelser om Gud, hur kan det komma sig att det finns så många människor som inte tror på Guds existens?⁷⁶ Jo, människans syndfulla tillstånd gör så att denna medfödda tendens inte fungerar på dess ursprungliga naturliga sätt. Enligt Plantinga är det alltså det syndfulla tillstånd i vilket människan befinner sig som gör att denna tendens att forma övertygelser om Gud inte fungerar på det sätt som den är tänkt. Plantinga skriver:

⁷² Marx och Freud, Se 1.1.

⁷³ Plantinga, KCB, 31.

⁷⁴ Plantinga, KCB, 31. Alla är dock inte överens om Plantingas framställning av historiska personer och deras argument, se 3.1.

⁷⁵ John Calvin, *Institutes of the Christian Religion* (Peabody, MA: Hendrickson Publishers, 2008), 9. Översättare Henry Beveridge.

⁷⁶ Plantinga förstår sensus divinitatis som en *medfödd kapacitet* snarare än en *medfödd förmåga* och tycks mena att kapaciteten ligger i vila under människans tidiga år och sedan aktiveras givet viss mognad. Somliga tycks dock kunna uppvisa en sådan mognad under relativt tidiga år. Se Plantinga, KCB, 33-34.

Calvin's claim, then, is that God has created us in such a way that we have a strong tendency or inclination toward belief in him. This tendency has been in part overlaid or suppressed by sin. Were it not for the existence of sin in the world, human beings would believe in God to the same degree and with the same natural spontaneity that we believe in the existence of other persons, an external world, or the past. This is the natural human condition; it is because of our presently unnatural sinful condition that many of us find belief in God difficult or absurd.⁷⁷

Människans syndfulla tillstånd hindrar *sensus divinitatis* från att fungera normalt.

2.3.3 Aktiverande omständigheter

Men om människans syndfulla tillstånd hindrar *sensus divinitatis* från att fungera normalt, hur kan det då komma sig att somliga ändå, trots syndatillståndet, uppfattar Guds existens och kommer till tro på honom? Jo, sinnet kan aktiveras under varierande omständigheter och producerar då övertygelser om Gud. Omständigheterna ska här inte missförstås som evidens, från vilka vi kan dra slutsatser om Guds existens.⁷⁸ Omständigheterna ligger istället till grund för övertygelsernas formande eftersom de aktiverar fakulteten som sedan formar övertygelserna på det fundamentala, psykologiskt direkta sättet, utan härledning. Plantinga skriver:

The deliverances of the *sensus divinitatis* are not quick inferences from the circumstances that trigger its operation. It isn't that one beholds the night sky, notes that it is grand, and concludes that there must be such a person as God: as an argument, this would be pretty weak. It isn't that one notes some feature of the Australian outback — that it is ancient and brooding, for example — and draws the conclusion that God exists. It is rather that upon the perception of the night sky or the mountain vista or the tiny flower these beliefs just arise within us. They arise in these circumstances; they are not conclusions from them.⁷⁹

Sådana omständigheter kan vara såväl vardagliga som extraordinära. Hur kan det då komma sig att somliga givet vissa omständigheter blir övertygade om Guds existens medan andra inte blir det? Jo, eftersom *sensus divinitatis* inte fungerar per automatik utan disponerar oss snarare för forandet av övertygelser under dessa omständigheter. Med Plantingas ord: "The *sensus divinitatis* is a disposition or set of dispositions to form theistic beliefs in various circumstances, in response to the sorts of conditions or stimuli that trigger the working of this sense of divinity."⁸⁰

2.3.4 Rätteligen fundamental övertygelser

Övertygelser som formas av *sensus divinitatis* på det sätt som modellen beskriver är rätteligen fundamentala och behöver inte härledas från andra övertygelser för att vara berättigade. Den rationella teisten behöver därför inte förlita sig på argument (exempelvis naturligt teologi) eller andra former av evidens för sin tro. Plantinga skriver:

The Christian does not need natural theology, either as the *source* of his confidence or to *justify* his belief. Furthermore, the Christian ought not to believe on the basis of argument; if he does, his faith is likely to be 'unstable and wavering,' the 'subject of perpetual doubt.'⁸¹

Plantinga hade visserligen milda anspråk om sina modeller, men menar samtidigt att detta är det vanliga/normala sättet varigenom tron formas för typiska kristna:

⁷⁷ Plantinga, RBG, 66.

⁷⁸ Vilket enligt Plantinga skulle utgöra ett dåligt argument för teistisk tro. Se Plantinga, WCB, 175.

⁷⁹ Plantinga, KCB, 35.

⁸⁰ Plantinga, WCB, 173.

⁸¹ Plantinga, RBG, 67. Mina kursiveringar.

The belief will ordinarily be *basic*, in the sense that it is not accepted on the evidential basis of other propositions.⁸²

As these Reformed thinkers see things, one who takes belief in God as basic is not thereby violating any epistemic duties or revealing a defect in his noetic structure; quite the reverse. The correct or proper way to believe in God, they thought, was not on the basis of arguments from natural theology or anywhere else; *the correct way is to take belief in God as basic*. ... Calvin holds that one can rationally accept belief in God as basic; he also claims that one can know that God exists even if he has no argument, even if he does not believe on the basis of other propositions.⁸³

Så, teistisk tro är, enligt Plantinga, normalt sett inte härledd utan en övertygelse som uppstår på ett direkt sätt, som är fundamental. Och eftersom övertygelsen formas på så sätt att kriterierna för berättigande uppfylls så är det en rätteligen fundamental övertygelse.

2.3.5 Paritetsargumentet

Nära sammanbundet med denna karaktärisering av teistisk tro är Plantingas version av *paritetsargumentet*, som han utvecklat redan i GOM.⁸⁴ Plantingas argumenterar här för att *sensus divinitatis* fungerar på ett likvärdigt sätt som andra kognitiva fakulteter fungerar på. Plantinga gör bland annat med minnets funktion. När någon exempelvis frågar mig vad jag åt till frukost i morse så börjar jag inte söka efter evidens för att kunna dra en slutsats om vad jag ätit. Det är snarare så att minnet bara finns där, på ett spontant, direkt sätt: kaffe och smörgås! Perceptionsupplevelser, menar Plantinga, tycks fungera på ett liknande sätt. När vi ser trädet utanför vårt fönster ger vi inte först argument för varför vi ser det vi ser utan kan på ett spontant sätt utbrista (åtminstone): jag förnimmer uppenbarelsen av ett träd utanför mitt fönster! Eftersom såväl minnesövertygelser och perceptionsövertygelser tycks kunna godtas som källor för rätteligen fundamentala övertygelser menar Plantinga att även övertygelser som uppstår genom *sensus divinitatis* bör kunna godtas som rätteligen fundamentala och därmed vara rationellt acceptabla i samma utsträckning.

2.4 Modellen för kristen tro

Modellen för teistisk tro har av somliga kritiserats för att ha väldigt lite att göra med just kristen tro.⁸⁵ Men, modellen är dock inte tänkt att stå ensam utan bör ses som det andra steget mot en fullt utvecklad *teologisk epistemologi*. I det tredje, fulländande steget vidareutvecklas modellen till en modell för kristen tro. Plantinga kallar modellen för *den utvecklade A/C modellen*. Samma sak gäller för denna som för den tidigare modellen: Modellens huvudsakliga syfte är inte att bevisa att den kristna tron är sann (även om Plantinga förvisso menar att kristen tro är sann) utan är att argument för att den *kan* vara sann, och gör gällande att *om den är sann så har den också berättigande*.⁸⁶ Plantinga skriver: "Because rationality (in the sense of proper function of rational powers) is included in warrant, the real question, here, is whether Christian

⁸² Plantinga, WCB, 175.

⁸³ Plantinga, RBG, 72-73. Min kursivering.

⁸⁴ Plantinga, GOM, 187-211. Paritetsargumentet utformades ursprungligen av Thomas Reid som ett försvar mot David Humes skepticism. Reid menar att skeptikern godtyckligt diskriminerar vissa övertygelser till förmån för vissa andra. Reid argumenterar för att den rationelle bör godta övertygelsen om en extern verklighet som en lika fundamental övertygelse som exempelvis perceptionsövertygelser. För en utmärkt beskrivning av Reids argumentation i relation till skeptikern se Nicholas Wolterstorff, *Thomas Reid and the Story of Epistemology*, (New York: Cambridge University Press, 2001), 197-206. Se även Philip Quinn, *Epistemic parity and religious arguments* i *Philosophical Perspectives*, Vol. 5, *Philosophy of Religion* (1991), 317-341. (ss. 334-337 behandlar Plantingas argumentation.)

⁸⁵ Se exempelvis Paul Blackham, "Reformed Epistemology", *Churchman* 113, no. 3 (1999): 247-253.

⁸⁶ Plantinga, WCB, 169-170.

belief does or can have warrant.”⁸⁷ Kan då kristen tro vara berättigad? Låt oss se närmre på modellen.⁸⁸

2.4.1 En brusten avbild

Människan, menar Plantinga, är skapt till Guds avbild, vilket innefattar hennes kognitiva fakulteter och däribland *sensus divinitatis*. Syftet med *sensus divinitatis* är att forma sanna övertygelser om Gud och när *sensus divinitatis* fungerar som den är tänkt (enligt designplanen) producerar den sanna övertygelser om Gud på ett direkt sätt. Sådana övertygelser, menar Plantinga, är berättigade och kan därför utgöra *kunskap om Gud* utan att subjektet behöver förlita sig på evidens för övertygelserna. Plantinga skriver:

The purpose of the *sensus divinitatis* is to enable us to have true beliefs about God; and when it functions properly, it ordinarily *does* produce true beliefs about God. These beliefs therefore can meet the conditions for warrant; when they do, if they are strong enough, then they constitute knowledge.⁸⁹

Att människan är skapad till Guds avbild innebär utifrån ett större perspektiv att människan har fått olika kognitiva förmågor (såsom intellekt, vilja, känslor) och även andra fakulteter varmed övertygelser kan formas (såsom perception, minne, och *sensus divinitatis*), och trots att människan är en brusten avbild genom syndatillståndet så fungerar dessa delar i någon mån, om än begränsat. Men avbildstanken kan också analyseras ur ett närmre perspektiv och skulle då innefatta exempelvis en närmre likhet med Gud, med förtrogen kunskap om honom och att människan älskar respektive avskyr sådant som Gud älskar och avskyr. Ur detta perspektiv är dock avbildstanken kraftigt hämmad av syndatillståndet, vilket resulterar i att vi blir hämmade eller oemottagliga för de övertygelser som *sensus divinitatis* producerar.

2.4.2 Synd

Syndatillståndet beskriver Plantinga som både ett tillstånd och direkta handlingar.⁹⁰ Synden skiljer människan från den nära gemenskap som hon var tänkt att ha med Gud och har en destruktiv inverkan på avbildsfunktionen: Intellektuellt sett leder synden till kognitiva brister, framför allt vad gäller att uppfatta de övertygelser som *sensus divinitatis* producerar. Viljemässigt leder synden till motvilja att omfamna de övertygelser som *sensus divinitatis* producerar, denna viljemässiga påverkan är också känslomässig och leder människan till stolthet. Stoltheten vidare leder till självupphöjelse, vidare till strävan efter självbestämmande och egenära, vilket i sin tur driver oss till att avsky Gud.⁹¹ Sådan stolthet, menar Plantinga, är ett uttryck för ett dysfunktionellt känsloliv, ett känsloliv som inte fungerar enligt Guds

⁸⁷ Plantinga, KCB, 46.

⁸⁸ Enligt Plantinga utgör modellen ett trovärdigt sätt att se på den kristna trons epistemiska status men inte nödvändigtvis det enda trovärdiga sättet. Se Plantinga, KCB, 45-46.

⁸⁹ Plantinga, KCB, 36-37.

⁹⁰ Som *tillstånd* avser Plantinga en klassisk förståelse av *arvsynd*, vilket han menar formar människan alltifrån födseln och orsakar en slags blindhet mot kunskapen om Gud och vad som egentligen bör älskas och avskys. Som uttryck i *handling* innebär syndatillståndet en benägenhet att göra det som är fel, sådant som är emot Guds vilja. Synd kan därtill sägas ha *sociala aspekter* vilket innebär att syndiga beteendemönster kan sätta sig i sociala strukturer eller institutioner och på så sätt sprida sig. Synden har också en *känslomässig påverkan* och får människan till att, istället för att älska Gud och medmänniskan högst av allt, bli självcentrerad, egenkär och stolt. Se Plantinga, WCB, 206-213; Plantinga, KCB, 49-51.

⁹¹ Här vänder Plantinga på den de jure invändning som han började med (Marx/Freud) och menar sig se en grundläggande motivering för ateism. Plantinga menar att det kanske inte är den kristna som är önsketänkande och irrationell, utan snarare ateisten? Han skriver: "In my prideful desire for autonomy and self-sufficiency I can come to resent the presence of someone upon whom I depend for my every breath and by comparison with whom I am small potatoes indeed. I can therefore come to hate him too. I want to be autonomous, beholden to no one. Perhaps this is the deepest root of the condition of sin, and a motivation for atheism as wish-fulfillment." Plantinga, KCB, 50.

designplan, och som resulterar i en slags *viljans galenskap*: Vi vet (i någon utsträckning åtminstone) vad som är älskvärt men väljer ändå att älska någonting annat.⁹² På samma sätt, menar Plantinga, är *sensus divinitatis* skadad utan att vara fullständigt tillintetgjord, vilket resulterar i ett aningen förvirrat tillstånd då människan har en vag och undertryckt uppfattning om Guds närvaro, egenskaper och krav.⁹³

Syndatillståndet är människans tragiska utgångsläge, ett utgångsläge som människan själv inte kan göra någonting åt. För detta behöver hon hjälp utifrån, men för att kunna ta emot frälsning behöver människan först informeras om sitt tillstånd och om möjligheten till frälsning.⁹⁴ Enligt klassisk kristen tro innebär frälsning att Gud erbjuder en lösning genom sin Sons, Jesu Kristi liv, försonande död och uppståndelse, och innefattar vidare att människan blir pånyttfödd och att avbildsfunktionen börjar repareras.

2.4.3 Den kristna trons rationella grund: frälsningens tre ben

Plantinga förstår frälsning som en *kognitiv process* i tre steg (vilka är oskiljaktigt sammanbundna).⁹⁵ Människan måste först bli informerad om sitt tillstånd och om möjligheten till frälsning. Detta sker genom Bibeln, profeternas och apostlarnas skrifter och vars principiella författare är Gud själv.⁹⁶ Plantinga beskriver vidare Bibeln som ett *externt vittnesbörd*.⁹⁷ Vid läsning eller lyssnande, predikan eller lösryckta citat upplyser Bibeln människan om hennes tillstånd och behov av frälsning.⁹⁸

Nästa steg är ett *internt vittnesbörd* om människans situation och behov av frälsning: Andens inre vittnesbörd och verksamhet, som Plantinga kallar '*Internal Instigation of the Holy Spirit*' (*IIHS*).⁹⁹ Det är genom Andens vittnesbörd och verkan i människan som syndens konsekvenser börja repareras och människans kognitiva och känslomässiga aspekter görs mottagliga för evangeliets sanningar.

⁹² Med älskvärt avser Plantinga här det som är objektivt älskvärt, i Guds ögon. (Plantinga, KCB, 50.)

⁹³ Plantinga skriver: "According to the extended A/C model, we human beings typically have at least some knowledge of God, and some grasp of what is required of us; this is so even in the state of sin and even apart from regeneration. The condition of sin involves *damage* to the *sensus divinitatis*, but not obliteration; it remains partially functional in most of us. We therefore typically have some grasp of God's presence and properties and demands, but this knowledge is covered over, impeded, suppressed." Plantinga, KCB, 51. Detta kan också besvara varför det finns så många religioner, menar Plantinga. Se vidare Plantinga, KCB, 107-114.

⁹⁴ Plantinga, WCB, 203-206.

⁹⁵ Plantinga, WCB, 243.

⁹⁶ Plantinga, WCB, 243, 252.

⁹⁷ Plantinga argumenterar för Skriften som Gudomligt vittnesbörd. Med detta menar han att skriften innehåller propositionell kunskap som vi kan lita på såsom vi generellt kan lita på vittnesbörd från andra personer, och vars budbärare är Gud själv. Se Plantinga, WCB, 252, 375-380. I artikeln "On Proper Basicity" försvarar Plantinga sin syn på vittnesbördsmodellen såhär: "Far from ignoring testimony, my model explicitly invokes it: in each case, I said, (so far as the phenomenology is concerned) there is a presentation or proposal of central Christian teaching, and then in response, the belief formed. This presentation, of course, would ordinarily be by way of testimony, by way of Christian upbringing, or encountering examples of Christian belief, or the preaching and testimony of friends or missionaries or preachers." Alvin Plantinga, "On Proper Basicity," *Philosophy and Phenomenological Research*, vol. LXXV, no. 3 (2007), 621.

⁹⁸ Plantinga menar att Skriften är Guds skrivna ord, förmedlat till oss människor genom särskilt utvalda människor och uppfattar modern bibelkritik som en potentiell ointetgörare till modellen för kristen tro. Ämnet är dock för omfattande för att redogöra för här så jag nöjer mig med ett riktningsgivande citat: "The Christian faith is a *historical* faith, in the sense that it essentially depends up on what did in fact happen: 'And if Christ has not been raised, your faith is futile' (1 Corinthians 15:17). It could certainly happen that by the exercise of reason we come up with powerful evidence against something we take or took to be a deliverance of the faith. It is conceivable that the assured results of HBC [Historical Biblical Criticism] should include such evidence. Then Christians would have a problem, a sort of conflict between faith and reason. However, nothing at all like this has emerged from HBC, whether Troeltschian or non-Troeltschian; indeed, there is little of any kind that can be considered 'assured results', if only because of the wide-ranging disagreement among those who practice HBC." Plantinga, WCB, 420-421. Se även Plantinga, WCB, 374-421; Plantinga, KCB, 92-106.

⁹⁹ Uttrycket är hämtat från Calvin. Se Plantinga, WCB, 245.

Till sist måste *tro* formas i människan.¹⁰⁰ Och tro beskriver Plantinga som en gåva från Anden, någonting som Anden själv skapar i människan och som Anden kan skapa i alla som vill acceptera tron.¹⁰¹ Tro innefattar intellekt, känsla och vilja: Den troende är övertygad om något och detta ligger den troende varmt om hjärtat, Plantinga beskriver därför övertygelsen som förseglad med känslor av glädje, tacksamhet, kärlek till Gud, med mera.¹⁰² Tron innebär alltså inte endast att se sig som del i en gemenskap av troende eller att kunna identifiera sig i den kristna berättelsen, utan har enligt Plantinga ett kognitivt innehåll och innebär att hålla denna berättelse för sann, att tro *på* den.¹⁰³ Plantinga skriver:

So the propositional object of faith is the whole magnificent scheme of salvation God has arranged. To have faith is to know that and how God has made it a right relationship with him; it is therefore a knowledge of the main lines of the Christian gospel. The content of faith is just the central teachings of the gospel; it is contained in the intersection of the great Christian creeds. ... So what I know, in faith, is the main lines of specifically Christian teaching – together, we might say, with its application to myself. Christ died for *my* sins, thus making it possible for *me* to be reconciled with God. Faith is initially and fundamentally *practical*; it is a knowledge of the good news and of its application to me, and of what I must do to receive the benefits it proclaims. Still, faith itself is a matter of belief rather than action, it is believing something rather than doing something.¹⁰⁴

Tron, som Anden skapar i människan, gäller alltså evangeliet. Mottagande av tro, menar Plantinga, leder också till *pånyttfödelse*, det vill säga, att syndens skador blir reparerade, åtminstone till viss del.

2.4.4 Den kristna trons rationella status

Plantinga menar att de grundläggande kristna övertygelserna kan vara rationella om de uppstår i enlighet med modellen, men inte tack vare att övertygelserna har så god evidens, och inte heller på grund av de välfungerande fakulteter som den troende är skapt med (perception, minne, *sensus divinitatis*, etc.). Nej, tron är rationell eftersom den kommer som en *välfungerande kognitiv process*, en övernaturlig gåva som den helige Ande ger människan.

These beliefs do not come to the Christian just by way of memory, perception, reason, testimony, the *sensus divinitatis*, or any other of the cognitive faculties or processes with which we human beings were originally created; they come instead by way of the work of the Holy Spirit, who gets us to accept, causes us to see the truth of these great truths of the gospel. These beliefs don't come just by way of the normal operation of our natural faculties; they are a supernatural gift.¹⁰⁵

Övertygelserna kommer som en övernaturlig gåva men är ändå rationella, Plantinga skriver: "... they will be rational: there need be no cognitive malfunction in the believer; all of her cognitive faculties can be functioning properly."¹⁰⁶ Och trots att övertygelsernas tillkomst skiljer sig från andra övertygelser, så menar Plantinga att de kan vara berättigade, eftersom de formas av en övertygelseformande process som *fungerar väl* i en *gynnsam kognitiv miljö*, enligt Guds *designplan* som är utformad för att leda till formandet av *sanna övertygelser*.¹⁰⁷ En sådan

¹⁰⁰ Tro i bemärkelsen tillit/förtröstan på evangeliets sanningar: att Jesus dött också för mina synder och att hans offer är nog också för mig. Se Plantinga, KCB, 57-59.

¹⁰¹ Plantinga, KCB, 54.

¹⁰² Plantinga, WCB, 311.

¹⁰³ Plantinga, KCB, 58.

¹⁰⁴ Ibid, 59.

¹⁰⁵ Ibid, 56.

¹⁰⁶ Ibid.

¹⁰⁷ I en fotnot skriver Plantinga: "Of course *this* belief-producing process isn't exactly like the others – memory, perception, reason, and even the *sensus divinitatis*; this is because these others are all part of our original increated cognitive equipment, while (according to the model) the cognitive process here involves a special,

process skiljer sig visserligen från exempelvis perceptionsövertygelser eller minnesövertygelser. Men en sådan kognitiv process kan, enligt Plantinga, ändå uppfylla kraven för berättigande och därmed vara rationell.¹⁰⁸ Plantinga skriver:

Now what is required for knowledge (as I said above) is that a belief be produced by cognitive faculties or processes that are working properly, in an appropriate epistemic environment, according to a design plan that is aimed at truth, and is furthermore successfully aimed at truth. But according to this model, what one believes by faith (the beliefs that constitute faith) meets these four conditions.¹⁰⁹

Religiös tro, menar Plantinga, är (åtminstone delvis) en produkt av externa förhållanden, och eftersom tron kan uppfylla alla villkor för berättigande så kan den också utgöra kunskap.¹¹⁰ Plantingas förstår alltså inte religiös tro som någon motsats till kunskap eller kunskap av ett radikalt annorlunda slag än vad vi annars skulle kalla kunskap. Vad som särskiljer religiös tro från annan slags kunskap kan snarare sägas vara att objektet för tron är särskilt betydelsefullt och att det är en särskild process som formar tron. Tro, menar Plantinga, är framförallt en gåva som uppkommer på det direkta sättet, är en fundamental övertygelse, och skapas alltså inte genom övertygande argumentation.¹¹¹ Tro, har därför inte med blinda trossprång att göra – innebär inte att kasta sig ut i det okända och hoppas blint på något som man egentligen inte har någon anledning att hålla för sant.¹¹² I slutänden visar det sig, menar Plantinga, att Hume delvis hade rätt: Ingen kan komma till tro utan ett kontinuerligt mirakel, det vill säga Andens vittnesbörd och formande av tro.¹¹³

2.5 Sammanfattning av Plantingas teologiska epistemologi

Vi har nu överblickat de viktigaste delarna i Plantingas epistemologi och teologi. Plantingas första utvecklingsfas består i att han utvecklar en alternativ fundamentism. Plantinga menar här att kunskap förutom sanning och övertygelse kräver berättigande. Andra fasen består i Plantingas modell för teistisk tro vilken säger att människan är skapt med *sensus divinitatis* varigenom hon kan få kunskap om Gud, men att detta sinne fungerar bristfälligt givet det syndatillstånd som mänskligheten befinner sig i. Den tredje fasen består i modellen för kristen tro. Modellen kan liknas vid ett trehjuligt fordon där de tre hjulen består i *Skriften* som informerar människan om hennes situation, *IIHS* som vittnar för oss om att budskapet är sant, och *formandet av tro* som är Andens gåva och som kommer till människan genom en kognitiv process. Plantinga menar sig därmed ha visat att det, givet modellens giltighet, är rationellt att ha kristna övertygelser.

Vi ska nu se närmre på kritiken mot Plantingas teorier. I kapitel tre kommer jag att visa på en mängd invändningar och utvecklar med hjälp av de tre faserna i Plantingas idéprogression en överblickbar och samtidigt omfattande kritiköversikt.

supernatural activity on the part of the Holy Spirit. But this doesn't so much as suggest that its deliverances can't enjoy warrant, and warrant sufficient for knowledge." Plantinga, KCB, 56, n14. (Plantingas kursivering)

¹⁰⁸ Plantinga, WCB, 255-258.

¹⁰⁹ Plantinga, KCB, 63.

¹¹⁰ Plantinga utformar alltså en tydligt externalistisk position, se '*externalism*,' 1.4.

¹¹¹ Ibid, 60-61. I kontrast till många andra reformerta teologer intar Plantinga generellt sett en mer positiv attityd till naturlig teologi.

¹¹² Plantinga skriver: "Faith, according to the model, is far indeed from being a blind leap; it isn't even remotely like a leap in the dark. ... What makes a leap in the dark is that the leaper doesn't know and has no firm beliefs about what is out there in the dark ... For the person with faith (at least in the paradigmatic instances) the great things of the gospel seems clearly true, compelling. She finds herself convinced – just as she does in the case of clear memory beliefs or her belief in elementary truths of arithmetic. Phenomenologically, therefore, from the inside, there is no similarity at all to a leap in the dark." Plantinga, KCB, 66.

¹¹³ Plantinga, KCB, 68.

3. Kritiköversikt

I följande kapitel söker jag besvara min andra frågeställning: Hur kan den kritik som riktats mot olika aspekter av Plantingas epistemologiska projekt kategoriseras på ett överskådligt och fruktbart sätt? Kritiköversikten som jag här kommer att presentera är tänkt att fungera som ett verktyg för att lättare kunna särskilja sådan kritik som huvudsakligen invänder mot Plantingas modell för kristen tro, som jag kommer att granska närmre i nästa kapitel, från kritik som i huvudsak riktas mot andra områden i Plantingas teori. Min kritiköversikt är en omformulering och utveckling av den översikt som Dean-Peter Baker presenterar i sin artikel ”Plantinga’s Reformed Epistemology: What is the Question?”¹¹⁴ Nedan redogör jag först för Bakers analys och presenterar därefter min utvecklade version.

3.1 Bakers kritiköversikt

I sin artikel analyserar Baker vad han bedömer som den viktigaste kritiken mot Plantinga och grupperar kritiken i sju kategorier, varav de fyra sista tillsammans bildar en åttonde. Eftersom Bakers referenser även används i min översikt har jag valt att utesluta dem från denna redogörelse.

(1) *Tolkningsfrågor*. Plantingas teorier bygger på resonemang som han hämtat från tidigare filosofer eller teologer. Därför är det naturligt att viss kritik riktas mot Plantingas förståelse av dessa filosofer och teologer. Hit hör även invändningar mot Plantingas relation till den reformerta traditionen.

(2) *Plantingas utvärderingar av omintetgörare*. I *WCB* utvärderar Plantinga tre potentiella omintetgörare för kristen tro: religiös pluralism, historisk-kritisk bibelforskning, och onskans problem. Kritiker invänder att Plantinga förmildrat, missförstått, undgått att se eller på något annat sätt inte bemött aspekter av omintetgörarna tillfredsställande.

(3) *Modellen för kristen tro*. Somliga menar att Plantinga framställer den helige Ande och Andens verksamhet alltför likt kognitiva mekanismer, såsom perception eller minne, vilket inte återspeglar den klassiskt kristna framställningen av den helige Ande som en person. Att framställa Anden likt en kognitiv mekanism som *formar* den troendes kristna övertygelser innebär också, menar dessa, att Anden tycks göras till en del av den troende personen i sig – vilket inte tycks motsvara någon klassisk förståelse av att Anden *tar sin boning* i den troende.

(4) *Rätteligen fundamentala övertygelser*. Många kritiker har invändningar mot Plantingas paritetsargument. En del av kritikerna argumenterar för att det finns tydliga disanalogier mellan övertygelser om Gud och *paradigmövertygelser* (dvs. perceptionella övertygelser, med mera). Andra menar att Plantingas övertygelser snarare rör sig om en vittnesbördsmodell¹¹⁵ för kunskap än om rätteligen fundamentala övertygelser. Åter andra invänder att Plantingas teorier inte är användbara eftersom tron inte kan bevisas vara rätteligen fundamental för någon annan än den som redan tror.

(5) *Etiska invändningar*. Kritiker invänder ibland mot att Plantinga har en alltför exkluderande attityd till de som menar sig vara kristna, men som inte är det på samma sätt som Plantinga.

(6) *Och-sen-då?* Efter att Plantinga har behandlat Marx och Freuds de jure invändningar kommer han fram till att de inte helt kan skiljas från de facto invändningar. Plantinga har dock inte behandlat de facto frågorna vidare utan tycks lämna denna uppgift till

¹¹⁴ Dean-Peter Baker, ”Plantinga’s reformed epistemology: What’s the question?” *International journal for philosophy of religion*, Vol. 57, no. 2 (2005): 77-103.

¹¹⁵ För Plantingas syn på vittnesbördsmodellen se 2.4.3.

efterkommande. På grund av detta har kritiker ifrågasatt värdet av Plantingas teorier, vad de egentligen leder till.

(7) *Religiös mångfald*. Somliga invänder att Plantingas teorier är uppenbart ohållbara eftersom det finns en uppsjö olika religiösa uppfattningar. De många religiösa uppfattningarna gör det nämligen mycket problematiskt att hävda att just kristen tro skulle vara rätteligen fundamental.

(8) *Otillräcklighetstesen*. Baker drar slutsatsen att Plantinga förvisso har lyckats med det mål han hade med sin modell. Han har visat att kristen tro, om den är sann, kan vara en rationell övertygelse för typiska kristna. Men, invändningar av typen 4 - 7 visar på ett gemensamt underliggande problem, *otillräcklighetstesen*. Baker menar att Plantingas teori är otillräcklig för att visa att det är rationellt att vidhålla kristen tro. Huvudproblemet ligger i Plantingas externalism, att det anses tillräckligt att tron formas på det direkta sättet. Baker menar istället att tron, för att vara rationell måste beläggas med *positiva skäl*. Baker skriver:

... the Christian has a duty to at least *attempt* to offer a positive apologetic for her beliefs. ... Whether Plantinga thinks something similar can be said for specifically *Christian* apologetics can only be guessed at, though I suspect the answer is in the affirmative. If my guess is correct, then Plantinga and I are in the same boat – we both believe that positive arguments for Christian belief are possible. Where we differ, is in thinking that such arguments are epistemically necessary – I think they are, Plantinga seems to think they are not.¹¹⁶

Att belägga tron med positiva skäl är alltså en nödvändighet och skyldighet för den troendes rationalitet, enligt Baker. Ett tecken på Plantingas framgång, menar Baker, är att Plantingas modell för kristen tro endast har blivit sparsamt kritiserad, han skriver: "I take as further evidence of Plantinga's success in this respect the fact that there are very few responses to Plantinga's model that take on his model directly. The vast majority of the responses, as we have seen, fall into what one could call the 'Yes, but...' category."¹¹⁷

Bakers kritiköversikt är en värdefull hjälp för den som vill studera kritiken mot Plantingas teorier. Men det saknas en hel del kritik som är relevant och kanske beviskraftig. Som Baker nämner i citatet ovan är det få som angripit just hans modell för kristen tro. Min upplevelse är att de invändningar som har riktats mot hans modell för kristen tro har fått relativt lite uppmärksamhet. Här finner jag incitament för att utforma en mer omfattande kritiköversikt, en översikt som kan användas som ett verktyg för att urskilja sådan kritik som i första hand har invändningar mot modellen för kristen tro.

3.2 En utvecklad kritiköversikt

Här följer min bearbetning och utveckling av Bakers kritiköversikt. I kapitel två presenterade jag Plantingas idéprogression i tre utvecklingsfaser. Eftersom kritikerna ofta har någon av dessa faser som utgångspunkt och huvudinriktning i sin kritik använder jag mig av denna idéprogression som struktur för kritiköversikten.¹¹⁸ Den tredelade strukturen bidrar också till att göra översikten överskådlig. Plantingas epistemologi är fundamentalistisk, därför skulle vi kunna tänka oss den tredelade progressionen som ett husbygge med grund, väggar och tak, men för att tydliggöra hur välintegrerade, överlappande och ömsesidigt beroende de tre delarna är så gestaltar jag istället de tre faserna som ett träd: trädets rötter (epistemologisk grundsyn) får

¹¹⁶ Baker, 100-101.

¹¹⁷ Baker, 99.

¹¹⁸ Flera av artiklarna i översikten är hämtade från Jonathan Kvanvigs antologi: Jonathan Kvanvig (red), *Warrant in Contemporary Epistemology: Essays in Honor of Plantinga's Theory of Knowledge* (Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield Publishers, inc., 1996). För att undvika onödigt långa referenser hänvisar jag då till WCE.

upp näring från jorden, dess stam (modellen för teistisk tro) bygger upp trädet och förmedlar näring vidare, och lövverket (modellen för kristen tro), som tycks vara något av trädets mål, tar emot näringen och producerar livsuppehållande syre. Samtidigt är det lövverket som tar in atmosfärens koldioxid, solljus och väte och förmedlar kolhydrater nedåt via stammen till rötterna och möjliggör rötternas existens. Rötterna är alltså nödvändiga för lövverket och samtidigt skulle rötterna inte klara sig utan lövverket. På så sätt kan Plantingas epistemologiska grundsyn förstås som grunden för hans kristna tro, medan hans kristna tro belägger och stärker hans epistemologi.¹¹⁹ En epistemologi med relativt tydliga ontologiska förtecken skulle man kanske kunna säga, en slags *teologisk fundamentism*.¹²⁰ Gestaltningen med tillhörande kritikkategorier finns i slutet av kapitlet.¹²¹

3.2.1. Epistemologisk grundsyn (roten)

Här delas kritiken in i två förgreningar med tillhörande underkategorier. Den första delen avser kritik av Plantingas behandling av andra epistemologier. Den andra avser kritik av Plantingas epistemologiska huvuddrag.

- a. *Plantinga om andra epistemologier*: (1) *Koherentism*. Här avses kritik som hävdar att Plantinga har missuppfattat epistemologisk koherentism och beskriver den på ett felaktigt sätt och/eller att epistemologisk koherentism ändå är att föredra framför fundamentism.¹²² (2) *Internalism* och/eller *evidentialism*. Plantinga har fått kritik för att ha gett en otillräcklig eller felaktig kritik av internalism och/eller evidentialism.¹²³
- b. *Plantingas Epistemologi*: (1) *Paritetsargumentet*. Argumentet är en huvudbult i Plantingas och många andra externalistiska epistemologier, men har mött kraftigt motstånd.¹²⁴ (2) *Externalism*. Plantingas tydligt externalistiska position har kritiserats,

¹¹⁹ Illustrationen skulle kunna missuppfattas som en koherentistisk tolkning av Plantinga, så är inte syftet. Genom illustrationen vill jag bara visa att Plantingas fundamentism blir än mer rimlig i ljuset av hans kristna tro (av hans modell för kristen tro).

¹²⁰ Begreppet '*teologisk fundamentism*' är hämtat från John Zeis. Se John Zeis, 1990.

¹²¹ Några anmärkningar om översikten: Jag har försökt göra översikten tillräckligt generaliserande för att vara heltäckande och har samtidigt understött varje kategori med artiklar eller böcker för att vara konkret. Mycket av kritiken berör dock flera områden, och liksom kritiköversiktens kategorier bör förstås som organiska och överlappande så berör kritikernas texter fler områden än sitt huvudområde. Detta framkommer dock inte i översikten eftersom jag valt att hålla isär artiklarna och i möjligaste mån endast använda artiklarna inom den kategori som ligger närmast textens huvudargumentation. En utvecklad modell som visar på det komplexa sambandet mellan områden kan vara ämne för en senare studie. Av utrymmesskäl kommenteras texterna endast undantagsvis.

¹²² Jonathan Kvanvig, "Coherentists' Distractions," *Philosophical Topics* 23, nr. 1 (1995), 257-275; Jonathan Kvanvig, "Coherentism: misconstruals and misapprehensions," *Southwest Philosophy Review* 11, nr. 1 (1995), 159-168; William G. Lycan, "Plantinga and Coherentisms" i WCE, 3-23; Mark McLeod, "The Analogy Argument for the Proper Basicity of Belief in God," *International Journal for Philosophy of Religion* 21, nr. 1 (1987) 3-20; John Zeis, "A Critique of Plantingas Theological Foundationalism," *Philosophy of Religion* 28, nr. 3 (1990), 173-189; Keith Lehrer, "Proper Function versus Systematic Coherence," i WCE, 25-45.

¹²³ Laurence Bonjour, "Plantinga and Knowledge and Proper Function," i WCE, 47-71; Ernest Sosa, "Plantinga on Epistemic Internalism," i WCE, 73-83; Richard Feldman, "Plantinga, Gettier, and Warrant," i WCE, 199-220; Axel Steuer, "The Epistemic Status of Theistic Belief," *Journal of the American Academy of Religion* 55, No. 2 (1987), 235-256; Stewart C. Goetz, "Belief in God is NOT Properly Basic" *Religious Studies* 19, nr. 4 (1983), 475-484; Richard Feldman och Earl Conee, "Internalism Defended," *American Philosophical Quarterly* 38, nr. 1 (2001), 1-18; John M. Depoe, "In Defense of Classical Foundationalism: A Critical Evaluation of Plantinga's Argument that Classical Foundationalism is Self-Refuting" *South African Journal of Philosophy* 26, nr. 3 (2007), 245-251.

¹²⁴ Philip Quinn, "Epistemic Parity and Religious Argument," *Philosophical Perspectives*, Vol. 5, Philosophy of Religion (1991), 317-341; Keith DeRose, "Direct warrant realism," i *God and the Ethics of belief: New essays in philosophy of religion*, red. Andrew Dole och Andrew Chignell (Cambridge: Cambridge University Press, 2005), 150-172; Richard Grigg, "Theism and Proper Basicity: A Response to Plantinga," *International Journal for Philosophy of Religion* 14, nr. 2 (1983) 123-127; Richard Grigg, "The Crucial Disanalogies between Properly Basic Belief and Belief in God," *Religious Studies* 26, nr. 3 (1990), 389-401.

framförallt för att ha för tillåtande kriterier för kunskap.¹²⁵ Andra menar att externalism förvisso är korrekt men att Plantingas kriterium är för snäva och har en alltför tydlig teologisk motivation.¹²⁶ (3) *Rätteligen fundamentala övertygelser*. Plantingas teori kring rätteligen fundamentala övertygelser har mött kritik från såväl mer klassiska fundamentister, som från koherentister, och andra epistemologier.¹²⁷ (4) *Berättigande*. Plantingas teori om berättigande, framför allt att det är enkelriktat, har mött motstånd från flera olika håll. Koherentister menar att berättigande uppstår i koherenta system. Fundherentister menar att övertygelser behöver berättigande från flera håll samtidigt för att kunna anses rationellt acceptabla. Ytterligare andra invänder att det tycks vara svårt att mäta vilken grad av berättigande en övertygelse har.¹²⁸

3.2.2. Modellen för teistisk tro (stammen)

Nästa fas i Plantingas epistemologi är hans modell för teistisk tro. Det är här Plantingas tolkning och användning av teologer och filosofer, hans argumentation för *sensus divinitatis* och rätteligen fundamentala övertygelser *om Gud* som står i fokus.

- a. *Tolkningskritik*. Plantingas teorier bygger till stora delar på hans förståelse av andras teorier, exempelvis Thomas förståelse av tron och Andens vittnesbörd, Calvins *sensus divinitatis* och formulering av tron som en fast och säker kunskap, Reids realism och paritetsargument, Marx och Freuds invändningar mot kristen tro, med flera.¹²⁹
- b. *Sensus divinitatis*. Eftersom *sensus divinitatis* är nära sammanbundet med Plantingas teorier om rätteligen fundamentala övertygelser och paritetsargumentet angriper de flesta kritiker *sensus divinitatis* genom att rikta invändningar mot dessa andra teorier. Här har jag ändå valt att inkludera ett par artiklar som i huvudsak argumenterar mot *sensus divinitatis*.¹³⁰ Men flera artiklar skulle kunna rymmas under denna kategori.

¹²⁵ Richard Foley, "Knowledge Is Accurate and Comprehensive Enough True Belief," i WCE, 87-95.

¹²⁶ Ernest Sosa, "Proper Functionalism and Virtue Epistemology," i WCE, 253-270.

¹²⁷ J. Wesley Robbins, "Is Belief in God Properly Basic?" *International Journal for Philosophy of Religion*, Vol. 14, No. 4 (1983), 241-248; Guy Axtell, "Blind Man's Bluff: The Basic Belief Apologetics as Anti-Skeptical Stratagem," *Philosophical Studies* 130, nr. 1 (2006), 131-152; Keith DeRose, "Direct warrant realism," i *God and the Ethics of belief: New essays in philosophy of religion*, red. Andrew Dole och Andrew Chignell (Cambridge: Cambridge University Press, 2005), 150-172.

¹²⁸ Jonathan Kvanvig, "In Defence of Coherentism," *Journal of Philosophical Research*, vol. 22 (1997), 299-306; John Zeis, "A Foundherentist Conception of the Justification of Religious Belief," *International Journal for Philosophy of Religion* (2005) 58: 133-160; Pater J. Markie, "Degree of Warrant," WCE, 221-238. Keith DeRose, "Direct Warrant Realism," i *God and the Ethics of belief: New essays in philosophy of religion*, red. Andrew Dole och Andrew Chignell (Cambridge: Cambridge University Press, 2005), 150-172; Peter Klein, "Warrant, Proper Function, Reliabilism, and Defeasibility," WCE, 97-130.

¹²⁹ Baker, 79-80. Ett exempel på sådan kritik utgörs av Paul Helm som menar att historie- och teologistudenter sannolikt kommer att invända mot somliga av Plantingas tolkningar av Calvin, Aquina, Reid, Freud och Marx. Paul Helm, Review of Warranted Christian Belief by Alvin Plantinga, *Mind* 110 (440) (2001): 1111.

¹³⁰ David Basinger, 'Plantinga, Pluralism, and Justified Religious Belief', *Faith and Philosophy* 8, nr. 1 (1991), 67-80. David Basinger menar att vi inte kan anta att någon religiös fakultet kan producera sanna övertygelser på grund av bristen på religiöst konsensus. Se även Rosemary Christian, 'Plantinga, Epistemic Permissiveness, and Metaphysical Pluralism', *Religious Studies* 28, nr. 4 (1992), 572; Jeremy Randel Koons, 'Plantinga on Properly Basic Belief in God: Lessons from the Epistemology of Perception,' *Philosophical Quarterly* 61, nr. 245 (2011), 839-850.

- c. *Otillräcklig*. Plantingas epistemologi och modell för teistisk tro har kritiserats för att vara otillräcklig för rationell status.¹³¹ Hit hör också kritik som invänder att Plantingas teori är otillräckliga eftersom han inte diskuterar om kristen tro är sann.¹³²

3.2.3. Modellen för kristen tro (lövverket)

I det sista steget är det lövverket i Plantingas teorier som kritiseras. Hit hör kritik av 'den trehjuliga kognitiva processen,' men också missnöje över Plantingas hanterande av omintetgörare, och några etiska invändningar mot Plantingas exklusivism.

- a. *Bibelsyn*. Plantinga har från flera håll fått kritik för att ha en alltför konservativ bibelsyn. Någon menar att han inte tar den samtida bibelkritiken på allvar och därför inte själv bör tas på allvar.¹³³
- b. *Beskrivningen av IIHS*. Förhållandet mellan IIHS och människans fria vilja har ifrågasatts. Någon menar att Plantingas förståelse av förhållandet mellan Anden och människans fria vilja verkar problematisk och möjligen inkoherent givet Plantingas tidigare argumentation för en inkompatibilistisk förståelse av människans fria vilja.¹³⁴
- c. *Trons uppkomst*. Plantingas förståelse för hur tro skapas har flera kritiker. Somliga invänder mot Plantingas betoning av syndens konsekvenser tillsammans med betoningen av att det är Anden som skapar tro på ett involuntaristiskt sätt och menar att detta är missvisande om inte direkt felaktigt.¹³⁵ Andra menar att Plantinga uppvisar en inre koherens om det, givet trons varierande fasthet, är Anden som externt skapar tro.¹³⁶
- d. *Omvärderande av omintetgörare*. Några kritiker invänder mot Plantingas 'ingen-omintetgörare-kriterium' och menar att Plantingas kriterium är otillräckligt, det behövs en tydligare position. För att en övertygelse ska erhålla rationell status behöver det dessutom finnas positiva skäl för övertygelsen.¹³⁷ Andra menar att de omintetgörare som Plantinga analyserat måste omvärderas eftersom han inte lyckats ge tillfredsställande lösningar på problemen.¹³⁸

¹³¹ Dean-Peter Baker, "Plantinga's reformed epistemology: What's the question?" *International journal for philosophy of religion* 57, no. 2 (2005), 77-103; Andrew Chignell, "Accidentally True Belief and Warrant," *Synthesis* 137, nr. 3 (2003) 445-458.

¹³² Swinburne menar exempelvis att Plantingas teorier undflyr den största och viktigaste frågan: är kristen tro sann? Richard Swinburne, "Plantinga on Warrant," *Religious Studies* 37, nr 2, (2001), 211. Se även Evan Fales, *Critical Notice of Warranted Christian Belief* by Alvin Plantinga, *Nous* 37, nr 2 (2003), 358.

¹³³ Jaco Gericke, "Fundamentalism on stilts: A response to Alvin Plantinga's reformed epistemology" *Verbum et Ecclesia* 30, nr. 2, 1-5; Pierre le Morvan och Dana Radcliffe, "Notes and Comments. Plantinga on Warranted Christian Belief," *Heythrop Journal* 44, nr. 3 (2003), 345-351. Baker påpekar att invändningar såsom dessa lätt kan besvaras om IIHS förstås som en korrigerande kognitiv mekanism eller intervention som korrigerar *sensus divinitatis* funktion om fakulteten fungerar bristfälligt. (Baker, 80-81, 89.) Jag menar dock att invändningen har misstagit sig då Plantinga inte framställt IIHS som en kognitiv mekanism, oskiljaktig från människans kognitiva system. Istället är Anden en extern faktor som påverkar oss genom kognitiva processer, vilka är skilda från vårt kognitiva system. Se 4.3.2.

¹³⁴ Paul Helm, Review of *Warranted Christian Belief* by Alvin Plantinga, *Mind* 110, nr. 440 (2001), 1110-1115.

¹³⁵ Owen Anderson, "Beyond Plantinga and Improper Function: The Inexcusability of Unbelief," *Quodlibet Journal* 7, nr. 2 (2005).

¹³⁶ James K. Beilby, *Epistemology as Theology: an evaluation of Alvin Plantinga's religious epistemology*, (Burlington: Ashgate Publishing Company, 2005).

¹³⁷ Julian Willard, "Plantinga's Epistemology of Religious Belief and the Problem of Religious Diversity," *The Heythrop Journal* 44, nr.3, (2003), 279. Willard menar att Plantinga bör betona betydelsen av att ha goda skäl för sin övertygelse när denna är i konflikt med andra potentiella övertygelser. Se även Richard Swinburne, "Plantinga on Warrant," *Religious Studies* 37, nr. 2 (2001), 203-214; David Wisdo, "The Fragility of Faith," *Religious Studies* 24, nr. 3 (1988), 365-374.

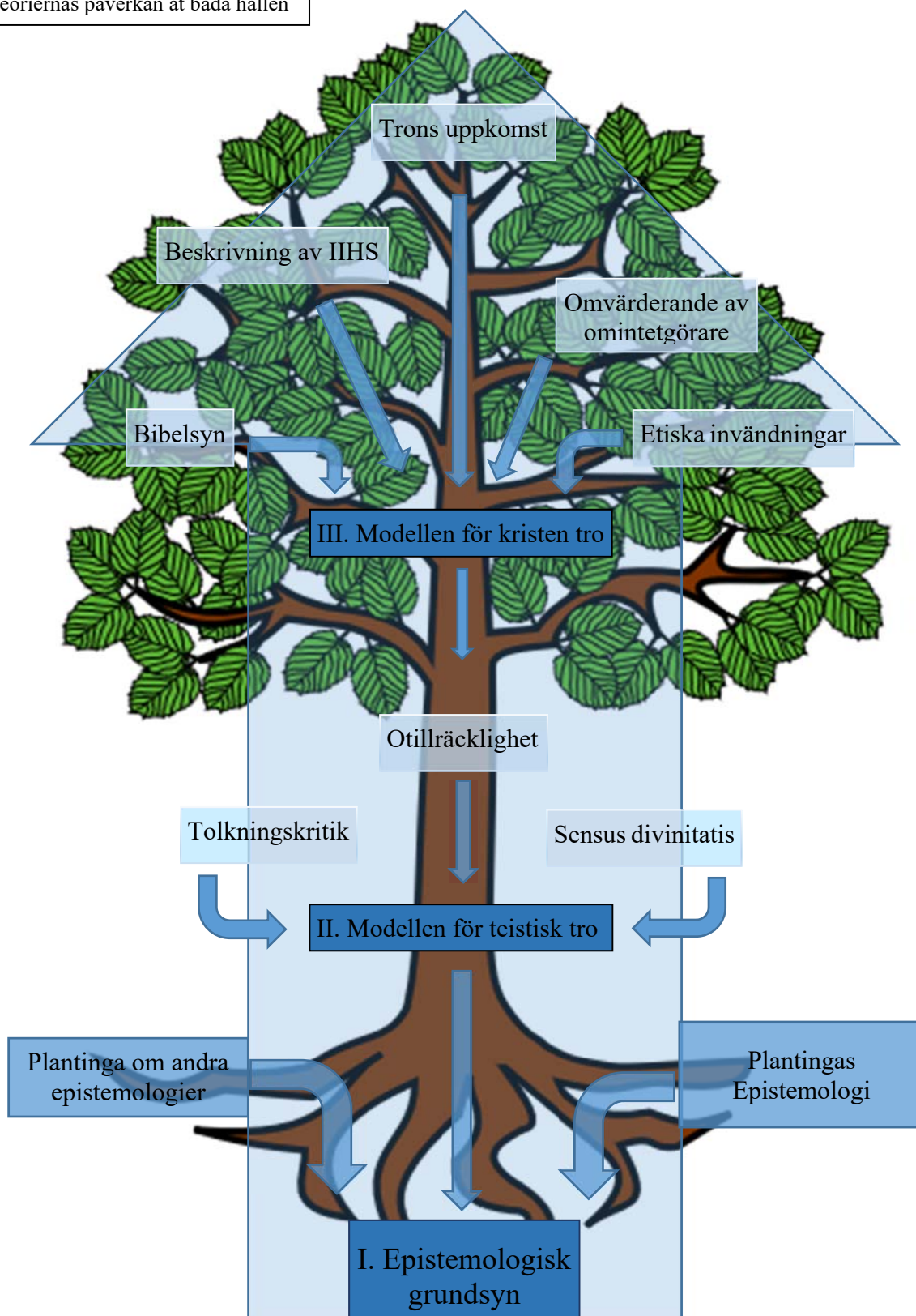
¹³⁸ Philip Quinn, "The Foundations of Theism Again: a Rejoinder to Plantinga," i *Rational Faith: Catholic Responses To Reformed Epistemology*, Red. Linda Zagzebski (Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame Press, 1993), 14-47.

- e. *Etiska invändningar.* Plantinga har också kritiserats för sina exklusiva anspråk. Kritiker menar här att Plantingas exkluderande teorier är etiskt problematiska och kan utgöra samhällsliga hinder.¹³⁹

Efter dessa tre huvudkategorier kan alltså att merparten av den relevanta kritiken mot Plantingas epistemologi och apologetiska projekt inordnas. De artiklar som jag har undersökt har jag placerat in i kategorier utefter vad jag bedömer vara dess huvudsakliga kritikområde. Därför kan jag nu, i följande kapitel, särskilja de texter som i huvudsak riktar kritik mot modellen för kristen tro, som utgör uppsatsens fokusområde, från texter som i huvudsak kritiserar andra områden i Plantingas epistemologi eller apologetiska projekt.

¹³⁹ Daniel Hill, "Warranted Christian Belief – A Review Article," *Themelios* 26, nr. 2 (2001), 43-50. Hill menar att Plantingas sätt att framställa ateisten och den som tror på ett annat sätt än Plantinga själv som irrationell är oacceptabelt. Se även David Basinger, "Religious Diversity: Where Exclusivists Often Go Wrong," *International Journal for Philosophy of Religion* 47, nr. 1 (2000), 43-55.

Bilden illustrerar kritiköversiktens kategorier, pilarna illustrerar teoriernas påverkan åt båda hållen

4. Kritiken mot modellen för kristen tro

Här i det fjärde kapitlet kommer jag att söka svar på mina tredje och fjärde frågeställningar: (3) Vilka är de viktigaste invändningarna mot Plantingas modell för kristen tro? Är denna kritik beviskraftig och relevant, och ger den något värdefullt bidrag till Plantingas projekt? Och (4) åstadkommer Plantingas modell för kristen tro vad han avser eller är den allvarligt bristfällig? Först kommer jag att bedöma vilken kritik som är viktigast. Därefter kommer kapitlets huvuddel som består i redogörelse och analys av denna kritik. Avslutningsvis besvarar jag frågan om Plantinga har lyckats med sin avsikt med modellen. Trädillustrationen i föregående kapitel visade att alla delar i Plantingas epistemologi och apologetiska projekt hänger samman och påverkar varandra. Därför kan vi också vänta oss att kritiken mot modellen för kristen tro får konsekvenser även för andra delar av Plantingas teorier. Dessa andra delar står inte i huvudsakligt fokus men kommer ändå att redogöras för när så är relevant.

Vilken är då den viktigaste kritiken mot Plantingas modell för kristen tro? Plantingas bibelsyn (III.a) är visserligen en viktig komponent i modellen för kristen tro, och Plantingas bibelsyn har stor betydelse för förståelsen av vad som är kristen tro. Han lämnar dock mycket osagt vilket gör att det finns vida tolkningsramar såväl för vad hans bibelsyn är som hur betydelsefull denna är för hans apologetiska projekt. Även om området inte är oviktigt så tycks det inte vara det viktigaste området i Plantingas modell. Vad gäller Plantingas utvärdering av omintetgörare (III. D) och diverse etiska invändningar (III. e) finns det här varken stoff att fälla Plantingas epistemologi eller apologetiska projekt. Plantinga har dessutom bemött flera av dessa invändningar utförligt.

Vi har nu bara två områden kvar. Kritik som riktas mot Andens vittnande och verksamhet (III.b) och kritik som riktas mot trons formande (III. c). Kritiken mot dessa områden bedömer jag som särskilt viktig. Områdena hänger nära samman med varandra och får även konsekvenser för Plantingas epistemologiska grundsyn. Här kan det alltså möjligen finnas beviskraftig kritik som kan få långtgående konsekvenser såväl för Plantingas epistemologi som apologetik. Den text som jag bedömer ha starkast invändningar och som dessutom kan ge viktiga bidrag till Plantingas epistemologi och apologetiska projekt är James Beilbys bok *Epistemology as Theology*.¹⁴⁰ Beilbys analys och värdefulla bidrag bygger till viss del på invändningar från Keith DeRose, därför kommer jag här även att behandla de mest väsentliga delarna av DeRoses invändningar.

Jag kommer nu att redogöra för de viktigaste argumenten och därefter diskuterar dess beviskraft och relevans, och bedömer huruvida de gett några värdefulla bidrag.

4.1 James K. Beilby

James Beilby har en i grunden positiv inställning till Plantingas externalistiska epistemologi och menar att hans modell för kristen tro kan undgå även den mest slagkraftiga kritiken, givet att den förstås med ”rätt nyansering.”¹⁴¹ Som boktiteln antyder menar Beilby att Plantingas epistemologi är sammanflätad med hans teologi, att grundmotivet för Plantingas epistemologiska projekt är att visa på hur den kristna tron kan vara en rationellt acceptabel övertygelse.¹⁴²

¹⁴⁰ Beilby, 2005.

¹⁴¹ Beilby, 143-144.

¹⁴² Beilby, 143, 176-177.

4.1.1 Är kristen tro rätteligen fundamental?

Beilbys första invändning berör idén om att tron på Gud skulle vara rätteligen fundamental för *typiska kristna*. Enligt Plantinga formas tron på Gud, för typiska kristna, av den helige Ande och uppstår på ett direkt sätt (inte härledd). Men här ser Beilby ett problem och menar att tron förvisso kan uppstå på ett sådant sätt för somliga men att tron för många kristna snarare verkar ha sin grund i en komplex blandning av olika faktorer såsom personliga, sociala, evidentiella och andliga.¹⁴³ Beilbys invändning rör alltså inte modellens logiska giltighet utan snarare dess applikation, hur väl den förklarar trons formande och fortgående för *typiska* kristna. Enligt Beilby har Plantinga misslyckats beskriva hur tron formas för typiska kristna och ger två argument för sin kritik.

Det första argumentet riktar sig mot Plantingas syn på berättigande. Beilby menar att Plantingas enkelriktade syn på berättigande varken är epistemologiskt fördelaktigt eller teologiskt nödvändigt.¹⁴⁴ Plantingas fundamentalism är visserligen inte logiskt inkonsekvent men Beilby föreslår en modifiering i riktning mot Susan Haacks *fundherentism/svag fundamentalism*.¹⁴⁵ Under en sådan epistemologi, menar Beilby, skulle Plantingas teorier bättre kunna reflektera typiska kristnas erfarenhet av tron.

Svag fundamentalism betonar att berättigande kommer i grader och tillåter att det förmedlas i flera riktningar, så att övertygelser kan ha flera samtidiga källor för berättigande. En sådan epistemologi tycks svara bättre mot de ofta komplexa bakgrundsskeendena som ligger till grund för tron.¹⁴⁶ Beilby menar att det är fullt möjligt för en övertygelse att grundas både på sin status som fundamental och genom att den kan härledas/få stöd från andra övertygelser. Därför behöver det inte nödvändigtvis vara så att en övertygelse (exempelvis tron på Guds existens) *baseras* på endast *en* källa. En sådan epistemologisk förändring, menar Beilby, skulle vara fullt kompatibel med klassisk kristen tro.¹⁴⁷ Beilby föreslår därför en modifikation av hur tron formas enligt svag fundamentalism, han skriver:

Suppose that after committing some sin, neophyte Christian finds herself in a situation in which she has a strong sense of being forgiven by God. This experience is distinct, but her lack of perspective leaves her unsure how to interpret this feeling. In epistemological terms, her belief that she is forgiven, while possessing significant immediate warrant, falls short of the warrant necessary for knowledge because it is not accompanied by the sufficient degree of belief or psychological certainty. But then the new Christian has a conversation with a friend, a mature Christian, who recounts a similar experience of feeling forgiven and explains the Christian concept of forgiveness to her. Consequently, the warrant of her belief that she has been forgiven is augmented and based not only on her experience, but on her friend's testimony. Not only do I believe this sort of situation to be possible, I believe that it is very typical of the experience of Christians.¹⁴⁸

Beilbys andra argument för att Plantinga har misslyckats att beskriva trons formande för typiska kristna är av mer teologisk karaktär. Övertygelser har både *generativa grunder* som

¹⁴³ Beilby skriver: "I will suggest that the religious beliefs of the typical Christian are based on a complete mixture of personal, social, and evidential factors in addition to pneumatological factors such as the internal instigation of the Holy Spirit. In doing so, I call into question not the logical validity of Plantinga's model, but it's applicability." Beilby, 193.

¹⁴⁴ Beilby stödjer sig här till stor del på Keith DeRoses kritik, se 4.2.1.

¹⁴⁵ Susan Haack, *Evidence and Inquiry: Towards Reconstruction in Epistemology* (Oxford: Blackwell Publishers, 1993). Jag föreslår tituleringen, svag fundamentalism för att betona epistemologin som en *alternativ fundamentalism*, som menar att fundamentala övertygelser behöver något extra för rättfärdigande/berättigande. Se 4.2. Epistemologin är däremot inte en variant på koherentism, såtillvida koherentism inte också ses som en variant på fundamentalism, se 2.1.2.2.

¹⁴⁶ Beilby, 193.

¹⁴⁷ Beilby, 194.

¹⁴⁸ Ibid.

leder till att övertygelsen formas och *upprätthållande grunder* genom vilka vi vidhåller övertygelserna över tid.¹⁴⁹ Tron utvecklas för typiska kristna över tid, menar Beilby, och under denna utvecklingsprocess kan trons grunder komma att skifta. Den typiska kristna skulle kunna befinna sig i en cykel mellan fundamentala och icke-fundamentala grunder för tron: "... it may be that belief in God can cycle back and forth between basicity and nonbasicity."¹⁵⁰ Tron skulle exempelvis kunna ha formats som ett resultat av härledningar, och sedan över tid och genom erfarenheter av en relation till Gud upprätthållas som en mer fundamental övertygelse. Därför behöver trons generativa grunder inte nödvändigtvis också vara dess upprätthållande grunder.

Enligt Beilby är Plantingas modell alltså värdefull, men skulle vara mer användbar under en svag fundamentalistisk epistemologi.¹⁵¹

4.1.2 Kan kognitiva processer leda till berättigade övertygelser?

Beilbys andra invändning berör förhållandet mellan människans naturliga kognitiva utrustning och Andens verksamhet (som skapar tro). Plantinga beskriver Andens verksamhet som: "a cognitive device, a means by which belief on a certain specific set of topics, is regularly produced in regular ways ... [which] involves the direct action of the Holy Spirit, so that the immediate cause of belief is not to be found just in her natural epistemic equipment."¹⁵² Tron uppstår därför genom en "belief-forming process," som Anden är upphov till.¹⁵³ Detta kan, enligt Beilby, leda till ett problem med paritetsargumentet. Om tron formas genom en kognitiv process som Anden inleder tycks det inte vara fakulteterna/processerna *i sig* som är lika utan snarare typen av övertygelser som fakulteterna/processerna formar; direkta övertygelser (inte härledda). Beilby säger: "In both cases the person is presented with a belief that seems obviously true, and a belief that can meet the criteria for warrant."¹⁵⁴ Denna argumentation, om att de kognitiva processer som Anden inleder formar rätteligen fundamentala övertygelser, gör också Plantinga sårbar för samma slags kritik som han själv riktat mot reliabilism; Plantingas epistemologi blir alltför tillåtande, menar Beilby.¹⁵⁵

Ett annat problem med att tron förstås som en effekt av en kognitiv process berör förhållandet mellan människans fria vilja och trons formande. Å ena sidan menar Plantinga att tron formas genom kognitiva processer som inleds av Anden, processer som människan inte själv tycks kontrollera. Å andra sidan är människans samtycke och beredskap att ta emot tron

¹⁴⁹ De upprätthållande grunderna kan naturligtvis vara desamma som de generativa, vilket tycks vara Plantingas mening.

¹⁵⁰ Beilby, 196.

¹⁵¹ Beilby skriver: "But Plantinga's claims should not be just dismissed. There is an element of Christian beliefs that does clearly seem to transcend evidential or argumentative considerations. ... My point is that a belief can be based at least partially on propositional evidence and arguments, and thereby fail to be properly basic, but still have a maximal depth of ingression. And I think that belief in God, for many committed believers, is exactly that kind of belief. Beilby, 197. Jfr. Plantinga, RBG, 50. ('Depth of ingression' är Plantingas term och avser hur inflytelserik en övertygelse är för summan av ens övertygelser. Med Beilbys beskrivning: "... a belief with a high depth of ingression is a belief the abandonment of which would require massive change in one's noetic structure." Beilby, 197.)

¹⁵² Plantinga, WCB, 256.

¹⁵³ Ibid. Plantinga tydliggör skillnaden mellan kognitiva processer och kognitiva fakulteter såhär: "Of course *this* belief-producing process isn't exactly like the others – memory, perception, reason, and even the *sensus divinitatis*. That is because these others are all part of our original created cognitive equipment, while (according to the model) the cognitive process here involves a special, supernatural activity on the part of the Holy Spirit. But this doesn't so much as suggest that its deliverances can't enjoy warrant, and warrant sufficient for knowledge. What it suggests, instead, is that the account of warrant of *Warrant and Proper Function* must be understood in such a way that a belief can have warrant even if it is produced by a belief-producing process of this special kind." Plantinga, WCB, 246 n10. (Plantingas kursiveringar)

¹⁵⁴ Beilby, 199.

¹⁵⁵ Se 2.1.2.3.

en nödvändig faktor för att tron ska formas. Förhållandet däremellan blir alltför otydligt. Det verkar motsägelsefullt att tron å ena sidan formas utan vår kontroll och å andra sidan förutsätta vårt samtycke, menar Beilby. Möjligen är Plantinga otydlig för att lämna en öppning mot läran om Guds oemotståndliga nåd.¹⁵⁶

Beilby föreslår därför en omformulering av Plantingas modell så att övertygelserna verkar: "flow out from the native cognitive faculties, not be produced apart from them."¹⁵⁷ Vidare att Anden bara återställer människans kognitiva fakulteter så att dessa kan forma övertygelser om Gud, övertygelser vilka vi måste ta ställning till.

4.1.3 Variabilitetsproblemet

Beilbys tredje invändning är att Plantingas alltför höga krav på vad tro är leder till problem för typiska kristna.¹⁵⁸ De flesta kristna upplever inte alltid tron som så fast och säker som Plantinga antyder utan som något som kan variera. För typiska kristna är tron ibland är starkare och ibland är svagare. Och eftersom det, enligt Plantinga, är Gud som (genom Anden) formar tron och förmedlar den till människan tycks det också vara Gud som blir ansvarig för detta variabilitetsproblem. Men det verkar ytterst osannolikt att Gud vill att människan ska ha det så, därför uppstår ett problem: variabilitetsproblemet.¹⁵⁹ Som Beilby förstår det finns det tre möjliga lösningar på problemet: (1) variabilitetsproblemet är en indikation på att personen *inte har tagit emot IIHS*, (2) variabilitetsproblemet uppstår på grund av att Gud är så *fullständigt annorlunda*, (3) trots IIHS och pånyttfödelse är den kristna människans 'samlade övertygelser'¹⁶⁰ och övertygelseproducerande funktioner *inte fullständigt botade* från syndens effekter. Beilby föreslår (3) som det enda rimliga alternativet. Givet Plantingas modell bör tro, om tron kommer av IIHS som är en gudomligt instiftad process, komma antingen med fullständig säkerhet eller total ovisshet.¹⁶¹ Men, eftersom detta inte är fallet kan vi anta att variabilitetsproblemet utgör en oönsketgörare av Plantingas miljövillkor. Den kognitiva miljön i vilken tron formas är nämligen inte gynnsam eftersom den inte är befriad från syndens negativa inverkan.

Problemet är att om den typiska kristnas kognitiva miljö är fientlig mot att forma kristna övertygelser så skulle kristen tro inte vara berättigad enligt Plantingas modell. Beilby skriver:

Plantinga's Extended A/C Model needs to be augmented in such a way as to account for VB [variability] phenomenon. A bare bones augmentation of Plantinga's model would involve fleshing out the role of the believer's free will in the production of beliefs about God. Again, what is 'hostile' about the current cognitive environment is the varying degrees of belief produced in it, both in a single person from time to time and in different people at the same time and in the same situations. If one allowed for a robust role for human freedom in the formation of beliefs about God, such diversity is explainable. ... Without reference to human freedom, or even if the issue is bracketed (as Plantinga has done), VB phenomenon remains an enigma.¹⁶²

Att övertygelserna varierar, menar Beilby, visar att det, enligt Plantingas modell, finns något som brister i den kognitiva miljön och som gör att människans övertygelse varierar över tid och att olika människor i liknande situationer får samma övertygelse till i grader. Detta,

¹⁵⁶ Beilby, 202.

¹⁵⁷ Beilby, 201. Beilby gör här en intressant modifikation av Plantingas Mr. Truetemp-exempel.

¹⁵⁸ Plantinga instämmer i Calvins definition av tron som "en fast och säker kunskap." Plantinga, WCB, 244. Se vidare Plantinga, KCB, 58-59. Jfr. Plantinga, WCB, 248 n14.

¹⁵⁹ Det verkar uppenbart kontraproduktivt att Gud först skulle ge tron som gåva och sedan orsaka/tillåta variabilitetsproblemet.

¹⁶⁰ 'Samlade övertygelser,' en översättning av termen '*noetic structure*.'

¹⁶¹ Beilby, 207. Argumentet är en utveckling av Evan Fales argumentation. Evan Fales, "Alvin Plantinga: Warranted Christian Belief," *Nous* 37/2 (2003), 353-370.

¹⁶² Beilby, 208-209.

menar Beilby, leder oss till slutsatsen att forandet av trons övertygelser inte kan anses likvärdiga med andra direkta övertygelser som formas av andra kognitiva fakulteter. Plantingas paritetsargument visar sig alltså felaktigt.

Konsekvenserna av variabilitetsproblemet stannar dock inte med paritetsargumentets fall. Plantingas epistemologi är utformad för att bemöta de *jure* invändningar mot kristen tro, men Beilby menar att Plantingas alltför höga krav på vad tro är för något öppnar för en ny sorts de *jure* invändning. Nämligen frågan om den kristna verkligen har tillräckligt berättigande för att tron ska kunna anses rationellt acceptabel. Beilby skriver: "The Christian might not be warranted in holding her religious belief with the *degree* of belief necessitated by his definition of faith."¹⁶³ Detta, menar Beilby, ger oss vidare anledning till att ifrågasätta vad berättigande egentligen är för något. Plantinga har förklarat vad som uppnås genom berättigande, men inte så mycket vad det är för något i sig. Beilby skriver:

Since this is the case, one wonders if 'proper function' explains the *achievement* of warrant, but does not explain what warrant is. In other words, the proper functioning of our cognitive faculties is an explanation of *why it is* that our beliefs are reliably formed, but this is not the same thing as explaining the *nature* of warrant. This objection, however, amounts *not* to the claim that proper function is unnecessary for warrant, but that it is *insufficient*.¹⁶⁴

Denna, enligt Beilby bristande definition av berättigande leder Beilby till slutsatsen att välfungerande kognitiva fakulteter förvisso är nödvändiga, men *inte tillräckliga* för berättigande. För att kunna upprätta Plantingas modell för kristen tro behövs därför en epistemologi som betonar behovet av *både* sanningsuppfattande fakulteter *och* epistemisk ansvarighet. Förhållandet mellan dessa och frågan om vilken av dem som är tongivande behöver dock inte vara konsekvent. På samma sätt är det med perceptuella övertygelser, menar Beilby: "Even in the case of perceptual beliefs or memory beliefs, epistemic responsibility remains important, it is just not primary."¹⁶⁵ Beilby liknar förhållandet mellan sanningsuppfattande fakulteter och epistemisk ansvarighet vid förhållandet mellan en förare och hans bil. En kapabel bilförare kan även om den är onykter i någon mån framföra sin bil, men det vore ett högst olämpligt sätt att färdas. Föraren måste rimligtvis uppvisa både ansvarighet och sanningsuppfattande fakulteter om den ska färdas i bil.¹⁶⁶ Beilby förespråkar därför ett dynamiskt förhållande mellan betoningen på sanningsuppfattande fakulteter och epistemiskt ansvar och föreslår en reviderad version av Plantingas modell, en version som löser de viktigaste problemen.

4.1.4 Beilbys reviderade förslag

Beilbys reviderade modell är framför allt utformad för att bättre svara mot *den typiska kristnas erfarenhet* av trons formande och för att bemöta *variabilitetsproblemet*. Ett av Plantingas huvudsakliga problem är att hans modell är så idealiserad, och är därför inte anpassningsbar till enskilda kristna. Modifikationer behöver därför göras för att modellen bättre ska uppfylla sina syften.¹⁶⁷ För att lösa variabilitetsproblemet är det enligt Beilby nödvändigt att betona en inkompatibilistisk förståelse av *människans fria vilja* och av *Guds förekommande nåd* istället för Guds oemotståndliga nåd.¹⁶⁸

¹⁶³ Beilby, 210. Min anmärkning.

¹⁶⁴ Beilby, 161.

¹⁶⁵ Beilby, 163.

¹⁶⁶ Ibid.

¹⁶⁷ Det vill säga att visa att kristen tro kan vara rationell och att typiska kristna kan vara rationell i sin tro.

¹⁶⁸ Beilby föreslår att ställningstaganden i linje med arminiansk teologi kan lösa variabilitetsproblemet. Här finns naturligtvis utrymme för precisering av såväl människans fria vilja som betydelsen av Guds förekommande nåd och dess förhållande till den fria viljan. Beilby lämnar dock frågor på dessa områden obesvarade.

För att undvika Plantingas egen kritik av reliabilism menar Beilby att det är otillräckligt att tron formas av en kognitiv process inledd av Anden, istället måste någon av människans naturliga kognitiva fakulteter forma trosövertygelserna. Beilby föreslår därför att IIHS bör förstås som ett speciellt fall av *gudomligt vittnesbörd*, eller som en kognitiv process vilken riktar vårt medvetande till att överväga evidens som kan utgöra grund för tron på Gud. Enligt Beilby är det alltså människans medfödda, välfungerande fakulteter som gör arbetet, men Anden som leder och fokuserar arbetet.

Plantingas bristfälliga definition av berättigande måste också analyseras och justeras, menar Beilby. Han föreslår en korrigerad i linje med att berättigande kan komma från flera källor samtidigt genom att övertygelser tillåts vara både fundamentala och stödda av andra övertygelser (härledda) på samma gång.¹⁶⁹

Filosofen Keith DeRose ser delvis samma problem i Plantingas teorier och har föreslagit liknande lösningar som Beilby. Vi ska därför se lite närmre på DeRoses kritik innan jag diskuterar kritiken närmre.

4.2 Keith DeRose

I artikeln "Direct Warrant Realism" [DWR]¹⁷⁰ menar DeRose att det berättigande som övertygelser har i kraft av att vara fundamentala inte nödvändigtvis är tillräckligt för att de ska anses vara rationellt acceptabla.¹⁷¹ DeRoses föreslår istället att övertygelser kan få berättigande både från att vara fundamentala och från att ge varandra ömsesidigt stöd.¹⁷² DeRose skriver:

... the beliefs in question enjoy some direct warrant, but not enough to render them rationally acceptable. These 'partially warranted' beliefs are then found to form a coherent picture of the physical world in which regularities are discovered and in which prediction is made possible, and this coherence enables the partially warranted perceptual beliefs to mutually support each other to the extent that most of them become rationally acceptable. DWR, then, eschews the properly basic beliefs of Direct Realism. But it nevertheless delivers many of the advantages of Direct Realism.¹⁷³

DeRose föreslår alltså samma position som Beilby, att övertygelser får berättigande både i kraft av att vara fundamentala och av att stödja varandra. Enligt BonJour menar svag fundamentism att det finns övertygelser som varken är rätteligen fundamentala eller härledda, man förnekar rätteligen fundamentala övertygelser eftersom fundamentala övertygelser anses ha väldigt lågt berättigande, även om de är *rätteligen* fundamentala.¹⁷⁴ DeRose modifierar BonJours förklaring av svag fundamentism. Fundamental övertygelser, menar DeRose, har inte nödvändigtvis *väldigt lågt* berättigande. Graden av berättigande tycks istället kunna variera, men vad som är centralt är att fundamentala övertygelser aldrig anses ha tillräckligt berättigande i sig för att övertygelserna ska vara rationella att vidhålla, kunna räknas som kunskap.¹⁷⁵

¹⁶⁹ Beilby, 209-213.

¹⁷⁰ Keith DeRose, "Direct Warrant Realism," i *God and the Ethics of belief: New essays in philosophy of religion*, red. Andrew Dole och Andrew Chignell (Cambridge: Cambridge University Press, 2005), 150-172.

¹⁷¹ Reids epistemologiska riktning kallas vanligen 'Realism' eller 'Common sense.' I artikeln kallas Plantingas epistemologi för 'Direct Realism,' antagligen för att betona dess rötter i Reidiansk realism och att berättigande antas komma på ett psykologiskt direkt sett.

¹⁷² DeRoses kallar sin position för 'direct warrant realism' (DWR) i kontrast till Plantingas mer klassiska 'direct realism,' eller 'teologiska realism,' som han också kallar den.

¹⁷³ DeRose, 151.

¹⁷⁴ Larrence BonJour, *The Structure of Empirical Knowledge* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1985), 28-29.

¹⁷⁵ Beilby skriver: "... Weak Foundationalism is an alternative to, and not a form of, foundationalism, at least as we are here using the terms. ... [But] Weak Foundationalism need not demand that the amount of direct warrant

Klassisk fundamentism menar att berättigande förmedlas linjärt, från en övertygelse (A) till en annan (B). Svag fundamentism, å andra sidan, menar att berättigande kan förmedlas icke-linjärt så att fundamentala övertygelser kan ge varandra ömsesidigt stöd.¹⁷⁶ Inte så att berättigande *uppstår* genom övertygelseernas ömsesidiga stöd (som koherentismen menar) utan så att det berättigande som en övertygelse (A) har i kraft av att vara fundamental kan tillräknas den andra övertygelsen (B). B är då inte härledd från A men berättigande har *förmedlats* från A till B eftersom dessa är samstämmiga. På så sätt menar svag fundamentism att övertygelser kan uppnå tillräckligt berättigande för rationell status.¹⁷⁷ DeRose skriver:

Now, it is certainly true that if A is believed *solely* on the basis of B, then B had better not be believed on the basis of A, and that there cannot be any circles in the *believed solely on the basis* of relation. If that were Plantinga's point, he would be right. But according to DWR [Direct Warrant Realism], perceptual beliefs do not receive all of their warrant from other beliefs; each belief starts out with a certain amount of direct warrant. In such a case, why could not the mutual support among the beliefs render them rationally acceptable, even though they are not rationally acceptable independent of this mutual support?¹⁷⁸

DeRose formulerar tanken om att sådana övertygelser skulle kunna stärka varandra till rationellt acceptabel nivå på följande sätt: De två övertygelserna A och B har just för lite berättigande för att kunna anses rationellt acceptabla, men A och B stödjer varandra ömsesidigt, A ger stöd åt B och B ger i sin tur stöd åt A. I ett sådant fall bör subjektet (med rätta) känna sig mer övertygad om sina övertygelser än tidigare, DeRose skriver: "When you have a (partially or sufficiently) warranted belief, like A, notice that it supports another belief (B, in this case), and, as a result, increases your level of confidence in that other belief; that seems a clear case in which warrant has transmitted from A to B."¹⁷⁹ Därmed, menar DeRose, träffas inte svag fundamentism av Plantingas argument emot epistemiska cirklar.

Övertygelser som har visst berättigande, men otillräckligt för att i sig vara rationellt acceptabla, kan alltså vidarebefordra det berättigande som de har (utan att själv förlora den) till andra övertygelser om den stärker dess trovärdighet. Övertygelser kan på så sätt växa sig rationellt acceptabla utan att vara varken *rätteligen* fundamentala eller härledda från sådana övertygelser.¹⁸⁰

DeRose ger i sin artikel tre argument för sin position. För det första menar han att det essentiellt för rationella övertygelser att de delvis är beroende av varandra, oavsett om vi är medvetna om att så är fallet. Han skriver: "... perceptual beliefs are partially based on one another – they transmit warrant one to another that is essential to their being rationally held – though they are formed, and often maintained, in a way that involves no conscious thought about their relations to one another."¹⁸¹

För det andra är inte övertygelser om Gud tillräckligt lika 'paradigmövertygelserna,' vilket ogiltigförklarar paritetsargumentet. Därmed är det, enligt DeRose, orimligt att anta att kristen tro är rätteligen fundamental, han skriver:

perceptual beliefs be 'very low'; all that's required is that this warrant be insufficient for knowledge or for rationally held belief." DeRose, 152.

¹⁷⁶ DeRose, 153.

¹⁷⁷ Plantinga skriver: "Even if the supports relation is not asymmetrical, the basis relation, in a proper noetic structure, is asymmetrical. If my belief that A is accepted on the evidential basis of my belief that B, then my belief that B must not be based on my belief that A." Plantinga, WCD, 74. Plantingas argumentation riktar sig här emot koherentismens idé att berättigande kan uppstå i slutna system av ömsesidigt stödjande övertygelser.

¹⁷⁸ DeRose, 154.

¹⁷⁹ DeRose, 155.

¹⁸⁰ DeRose har alltså en starkare betoning än Beilby på härledningslöst stödjande än Beilby.

¹⁸¹ DeRose, 159.

So suppose that, for all our lives, we only had sense experiences very sporadically, maybe only a couple of times a day for about two seconds at a time (the rest of the time, we fill the time by thinking about pure mathematics, and wondering what our next sensory experience will be like). And suppose that these sense experiences produced in us (perhaps through innate dispositions) perceptual beliefs to the effect that we were perceiving material objects in various ways. Would these beliefs be rationally acceptable? My own inclination is to say no, and this may explain why I am a Direct Warrant Realist rather than a Direct Realist.¹⁸²

Eftersom upplevelser av Gud och det gudomliga i jämförelse är så sällsynta och paradigmövertygelseerna mycket vanliga tycks detta röra sig om två helt olika typer av övertygelse som inte kan likställas, menar DeRose. Men om paritetsargumentet faller så faller Plantingas argument om att övertygelse om Gud är rationellt acceptabla.¹⁸³ Därför, menar DeRose, är svag fundamentism ('Direct Warrant Realism') ett bättre alternativ än Plantingas fundamentism ('Direct Realism'), han skriver:

According to DWR, perceptual beliefs about physical objects receive their direct warrant independently of any arguments from sensations to physical objects. They then receive further warrant, enough to secure rational acceptability, from support they receive from each other (as well as perhaps from other, higher-level physical object beliefs). Thus, perceptual beliefs do not depend for their justification upon sensation beliefs or inferences from sensation beliefs, according to DWR. On DWR, perceptual beliefs do depend on their relations of mutual support to one another to be rational, and this is not required by Direct Realism.¹⁸⁴

DeRose förutsätter liksom fundamentism att det finns direkta övertygelse som typiskt sett bör anses rationella, men menar till skillnad från DR, att dessa får sitt epistemiska berättigande också från andra övertygelse.

4.3 Diskussion

Både Beilby och DeRose analyserar Plantingas modell för kristen tro och försöker utifrån sin kritik konstruera konstruktiva förslag på hur Plantingas teorier kan förbättras. Plantinga har själv inte analyserat och avgränsat sig mot svag fundamentism, vilket gör invändningarna desto mer intressanta att studera. Men, vad kan vi då säga om denna kritik? Är den beviskraftig och relevant? Och vad kan vi tänka om deras konstruktiva förslag, har de gett några värdefulla bidrag?

4.3.1 Är kristen tro rätteligen fundamental?

Beilby argumenterade i sin första invändning mot att kristen tro bör uppfattas som *rätteligen fundamental* eftersom tron inte formas av en faktor utan av ett komplext samband av olika faktorer (såsom sociala, personliga, andliga, m.fl.). Vidare menar Beilby att dessa faktorer dessutom kan skifta över tid, att trons generativa faktorer inte nödvändigtvis är samma som trons upprätthållande faktorer. Många kristna skulle nog instämma i Beilbys analys. Det förefaller fullt möjligt att Beilby har rätt i att tron skulle kunna ha flera likvärdiga och nödvändiga faktorer, men det är inte nödvändigtvis så. Plantinga har argumenterat för att tron formas givet omständigheter, och att dessa omständigheter kan fungera triggnande för *sensus divinitatis*.¹⁸⁵ Många av de faktorer som Beilby tänker sig tillsammans kan utgöra trons generativa och upprätthållande grunder skulle kunna vara just sådana omständigheter som

¹⁸² DeRose, 161.

¹⁸³ DeRose drar slutsatsen att DWR i bästa fall visar att vissa sorters övertygelse i någon utsträckning är epistemiskt fördelaktiga, vilket också DWR kan acceptera. Se DeRose, 167.

¹⁸⁴ DeRose, 163.

¹⁸⁵ Plantinga, KCB, 33-35.

Anden kan använda sig av för att förmedla trons gåva. När detta har skett menar Plantinga att Anden verkar inom människan för att återställa hennes kognitiva funktioner. Om så sker förefaller det rimligt att människan över tid får ett rikare spektra av trosmöjligheter. Kanske skiftar till och med de upprätthållande grunderna. Utifrån en sådan förståelse av trons formande och utveckling skulle det förmodligen inte vara helt enkelt för subjektet att avgöra huruvida tron formades rätteligen fundamentalt eller om det fanns andra faktorer som bidrog. Det verkar också fullt möjligt att tron skulle inledas såsom en rätteligen fundamental övertygelse och att, ju mer Anden återställer människans kognitiva fakulteter kan människan få desto rikare spektra av trosmöjligheter. Beilbys invändning är högst relevant eftersom han argumenterar mot en av kärnfrågorna i Plantingas modell. Dess beviskraft är dock endast måttlig. Följaktligen utgör argumentationen inte någon särskilt övertygande ointetgörare av Plantingas teori om att kristen tro kan vara rätteligen fundamental.

DeRoses argument mot att kristen skulle kunna vara rätteligen fundamental bygger dels på antagandet att berättigande kommer i grader och dels på antagandet att det inte finns några fundamentala övertygelser som i sig själva har tillräckligt berättigande för att uppnå rationell status. Fundamentala övertygelser måste istället ha stöd och stödja andra liknande övertygelser för rationell status. Plantinga skulle givetvis instämma i att berättigande kommer i grader och att fundamentala övertygelser därför kan ha för lite berättigande för rationell status.¹⁸⁶ Men DeRose och Plantinga skiljer sig åt i sin uppfattning om vad som är *tillräckligt* berättigande för rationell status. Enligt Plantinga är alla direkta övertygelser som uppfyller kriterierna för berättigande tillräckligt berättigade för rationell status, förutsatt att subjektet är *tillräckligt övertygat*.¹⁸⁷ DeRose menar istället att fundamentala övertygelser måste uppvisa ömsesidig koherens för att uppnå tillräckligt berättigande och därmed kunna anses rationellt acceptabla. DeRose och Plantinga har alltså helt olika uppfattningar om berättigande och vad som är nödvändigt för att uppnå tillräckligt berättigande. Som jag ser det ger DeRoses kritik två bidrag till ämnet. För det första visar DeRose att berättigande kan fungera på olika sätt. Plantinga har presenterat en modell för vad som utgör tillräckligt berättigande, men denna är inte den enda tänkbara. För det andra reser DeRose den konstruktiva frågeställningen – hur mäter man berättigande? – en frågeställning som jag menar att Plantingas projekt skulle vara betjänt av att få ett förtydligande svar på. DeRose presenterar helt enkelt en alternativ syn på tillräckligt berättigande, men ger därmed inte någon beviskraftig kritik av Plantingas modell, bara ett alternativ.

Hur långt ifrån varandra står då Plantingas och DeRoses synsätt på berättigande? Är de oförenliga? Plantinga menar att rätteligen fundamentala övertygelser måste kompletteras med en tillräckligt stark övertygelse, DeRose menar att de måste kompletteras med ömsesidigt stöd (berättigandeöverföring) från andra fundamentala övertygelser.¹⁸⁸ Jag ställer frågan om det inte är möjligt att den typen av ömsesidig koherens som DeRose talar om skulle kunna rymmas inom Plantingas beskrivning av tillräckligt stark övertygelse. Jag ser nämligen ingen förtydligande förklaring av vad vilka kriterier en sådan tillräckligt stark övertygelse uppfyller. Kanske kan vi förstå det som att det är just ett sådant ömsesidigt stöd bland fundamentala övertygelser som (på ett kanske oflekterat sätt) ger agenten en tillräckligt stark övertygelse för berättigande. Om så är fallet tycks Plantinga på ett implicit sätt redan omfatta DeRoses alternativa syn på hur övertygelser kan erhålla tillräckligt berättigande. DeRoses modell skulle då snarast kunna förstås som ett komplement eller som ett alternativ och kanske fördjupad

¹⁸⁶ DeRose skriver: "Given that he, as a good foundationalist, believes in direct warrant, and given his views about how direct warrant is generated (and also on any plausible view about how direct warrant might be generated), I think he pretty well has to admit that beliefs can enjoy direct warrant just shy of the amount needed for knowledge. Admit might even be the wrong word; I suspect he'd happily accept this much." (DeRose, 154.)

¹⁸⁷ Plantinga, WCB, 156.

¹⁸⁸ Plantinga, WCB, 258. Jfr. DeRose, 151.

förklaring av vad berättigande är och hur det fungerar. Om synsätten förstås på detta sätt skulle de alltså kunna vara fullt förenliga.

I sin invändning mot paritetsargumentet menar DeRose att övertygelser om Gud skiljer sig från andra fundamentala övertygelser (exempelvis perceptionsövertygelser) eftersom de är relativt sällsynta i jämförelse. Det är alltså framför allt frekvensen mellan övertygelsernas formande som skiljer sig åt, inte övertygelsernas tillkomstsätt och sättet som vi håller övertygelserna för sanna. Som jag förstår det är det dock inte uppenbart att paritetsargumentet avser fullständig paritet eller att det överhuvudtaget behandlar tillkomstfrekvens. Vad paritetsargumentet tycks behandla är snarare övertygelsernas *tillkomstsätt*, det direkta (fundamentala). Paritetsargumentet bör alltså inte uppfattas som ett argument för absolut likhet utan snarare för generell likhet och framför allt likhet vad gäller tillkomstsättet. Vidare är det inte helt uppenbart att övertygelser om Gud och det gudomliga verkligen är så sällsynta i förhållande till andra direkta (fundamentala) övertygelser, särskilt eftersom vanliga perceptuella övertygelser kan ge upphov till övertygelser om Gud. DeRose invändning tycks därför vara relevant (om paritetsargumentet faller kan inte tron på Gud vara rätteligen fundamental) men ha låg beviskraft eftersom argumentet både tycks missförstå paritetsargumentets riktning (tillkomstsätt, inte frekvens) och har dåliga belägg för sin tes (att övertygelser om Gud är sällsynta i förhållande till andra direkta övertygelser).

Men anta att jag har fel och att fullkomlig paritet är nödvändig för paritetsargumentet. Har DeRose då framställt en verklig omintetgörare? Svaret beror på hur vi här förstår Plantingas teori. Om modellen för kristen tro liksom modellen för teistisk tro förutsätter *sensus divinitatis*, så kan det mycket väl vara så att DeRose har framställt en framgångsrik omintetgörare. Men som jag förstår det hävdar inte *modellen för kristen tro* att tro uppstår genom *sensus divinitatis* (som är en inneboende fakultet) utan genom Anden som utverkar den trosformande processen. Processen är fortfarande välfungerande och kan uppfylla kriterierna för berättigande, men är inte inneboende i människans konstitution. Om detta är den korrekta förståelsen av trons formande, vilket jag menar att det är, tycks det för modellen för kristen tro vara irrelevant huruvida *sensus divinitatis* står i paritet till andra fakulteter, eftersom *sensus divinitatis* är mer eller mindre inaktiv i trons formande. DeRoses invändning skulle dock kunna utvecklas till att ifrågasätta huruvida övertygelser som formas av Anden kan antas stå i paritet till andra fundamentala övertygelser, vilket skulle utgöra en mer relevant frågeställning. Av utrymmesskäl lämnar jag dock denna utveckling till framtida studier.

Så, bland dessa invändningar mot att kristen tro skulle vara rätteligen fundamental har vi ännu inte funnit något allvarligt hot mot Plantingas tes. Vi går vidare med Beilbys andra och tredje argument.

4.3.2 Kan Anden forma rationella övertygelser?

Beilby menar i sin andra invändning att Plantinga gör sig själv sårbar för samma kritik som han riktat mot processrehabilism genom att karaktärisera Andens formande av tro som en kognitiv process. Plantinga invänder mot processrehabilism (vad Plantinga kallar 'paradigm reliabilism') att den typen av epistemologi är alltför tillåtande för att leda till kunskap.¹⁸⁹ Men Plantinga har inte argumenterat för att det inte finns några kognitiva processer som kan leda till kunskap, en sådan läsning vore att missförstå Plantinga. Problemet med processrehabilism är inte att den förlitar sig på kognitiva processer utan att dessa kognitiva processer ges alltför tillåtande kriterier för kunskap.¹⁹⁰ De processer som Plantinga talar om är initierade av den helige Anden och ger upphov till övertygelser som är både internt och externt rationella och som har berättigande (processerna är välfungerande, kommer till oss i en lämplig kognitiv miljö

¹⁸⁹ Se 2.1.2.3

¹⁹⁰ Plantinga skriver exempelvis: "In particular, it is clear that the conditions laid down by paradigm reliabilism as necessary and sufficient for warrant are nowhere nearly sufficient." Plantinga, WCD, 198.

och är, i enlighet med designplanen, tänkta att leda till forandet av sanna övertygelser).¹⁹¹ Trots att Anden inte utgör någon kognitiv fakultet kan ändå Anden forma berättigade övertygelser, enligt Plantingas modell, eftersom övertygelserna som Anden formar uppfyller kriterierna för berättigande. Beilbys andra invändning bygger, som jag förstår det, på en felläsning och missrepresentation av Plantingas tes. Därför är argumentet varken relevant eller beviskraftigt. Invändningen lyfter dock fram en indirekt kritik av Plantingas tes som kan vara av intresse. Här reflekteras nämligen att Plantingas syn på förhållandet mellan Anden och den troende många gånger är otydligt formulerat och lätt går att missförstå. Plantingas projekt skulle därför vara betjänt av ett förtydligande vad gäller relationen mellan IHS (Andens inre vittnesbörd och begynnande verksamhet) och Andens utverkande av tro, som enligt Plantinga är en "övernaturlig gåva," oberoende av människans naturliga själsförmögenheter och kapabel att uppfylla kriterierna för berättigande.¹⁹²

4.3.3 Är kristen tro berättigad?

I sitt tredje argument menar Beilby att Plantingas höga syn på tro leder till variabilitetsproblemet: om tro är en fast och säker kunskap och det är Anden som formar tron, hur kommer det sig då att trons styrka varierar? Enligt Beilby är det rimligaste svaret på frågan att människan ännu inte blivit fullständigt återställd såsom Guds avbild, att synden fortfarande påverkar människans fakulteter och känsloliv. Men, detta leder Plantinga till ett svårare problem. Iså fall tycks vi nämligen inte befinna oss i en kognitivt gynnsam miljö, men enligt Plantinga måste tron formas i en kognitivt gynnsam miljö för att vara berättigad. Därmed, menar Beilby, är kristen tro inte rätteligen fundamental enligt Plantingas modell. Beilby föreslår dock en lösning på problemet. Genom att anpassa Plantingas modell till en svag fundamentalistisk epistemologi, och därtill betona inkompatibilistisk fri vilja och Guds förekommande (inte oemotståndliga) nåd.

Enligt min bedömning är denna invändning den starkaste. Det tycks för samtliga kristna vara så att det dröjer sig kvar missgynnsamma faktorer för trons formande och upprätthållande. Men är Beilbys lösning den enda lösningen?

Plantinga har inte själv behandlat invändningen. Men Plantinga har gett en öppning för variationer i trosvisshet och att tron kan variera över tid givet olika omständigheter.¹⁹³ Variation, tycks Plantinga mena, kommer dels av hur stark subjektets övertygelse är och dels av smärre (mindre allvarliga) brister i subjektets kognitiva fakulteter.¹⁹⁴ Som jag förstår detta, menar Plantinga att subjektets övertygelser inte behöver vara hundra procentiga för att övertygelsen ska vara rationellt acceptabel (hur nu det skulle vara möjligt). Subjektet behöver istället endast ha mer för-tro än mot-tro, och denna för-tro kan sedan variera från stark till svag.

Samma sak gäller för subjektets kognitiva fakulteter. Dessa behöver inte fungera perfekt, inte ens de som är involverade i forandet av en övertygelse, utan behöver endast vara mer välfungerande än bristfällig. Detsamma, tänker jag mig, bör rimligen gälla för de övriga kriterierna för berättigande. Så även för vad gäller kognitivt gynnsamma miljöer.¹⁹⁵

Människan befinner sig visserligen i en syndfull tillvaro även efter att Anden vittnat till henne och börjat verka inom henne. Men denna Andens verksamhet kan ha lett till en mer, om än inte perfekt, gynnsam kognitiv miljö än tidigare. Detta skulle möjligen kunna svara på varför det finns variationer i den kristnas tro, trots att det är Anden som ger tro. Subjektet befinner sig

¹⁹¹ Plantinga, WCB, 245-46.

¹⁹² Ibid, 245.

¹⁹³ Ibid, 264 n43.

¹⁹⁴ Ibid, 156

¹⁹⁵ Argumentet skulle i en utvecklad form behöva involvera en diskussion av Plantingas teori kring 'maxienviroment's' och 'minienviroment's.' Se Plantinga, WCB, 153-161.

i en generellt sett gynnsam kognitiv miljö, men vissa kvarvarande brister gör att tron varierar i styrka.

Vad blir då den slutgiltiga analysen av Beilbys tredje argument? Har Beilby lyckats formulera en kraftfull omintetgörare till Plantingas modell för kristen tro? Som jag förstår argumentet har det hög relevans men osäker beviskraft. Plantingas förståelse för berättigande tycks nämligen ha ett inbyggt svar på problemet eftersom kriterierna liksom berättigandet rimligen uppfyllas i grader. Beilbys viktigaste bidrag är därför att han aktualiserar frågan om hur berättigande kan mätas. Det är givetvis möjligt att jag har missförstått Beilbys invändning så att argumentet egentligen är mer beviskraftigt än vad jag bedömer. Skulle invändningen då kunna vara fällande? Kanske. Oavsett om så är fallet eller inte tycks Plantinga själv, i en senare skrift, lämna en möjlig öppning för flera källor för berättigande och att berättigande kanske till och med kan komma i flera riktningar.¹⁹⁶ Kanske ska detta förstås som en öppning mot Beilbys förslag om en anpassning av Plantingas modell i svag fundamentalistisk riktning, vilket skulle kunna rädda Plantingas projekt från invändningar som variabilitetsproblemet. En omformulering av Plantingas projekt skulle förmodligen ändå innebära ett relativt omfattande revisionsarbete, men Beilby har gett det värdefulla bidraget att visa på dess möjlighet.¹⁹⁷

4.4 Modellen för kristen tro

Slutligen, har då Plantinga åstadkommit vad han avsåg med modellen för kristen tro eller har den visat sig allvarligt bristfällig? Utifrån de argument som jag analyserat kan jag inte se några logiska fallasier eller uppenbara brister i Plantingas modell för kristen tro. Av vad jag kan bedöma utgör hans epistemologi ett giltigt och trovärdigt system, om än inte perfekt (det finns områden som kunde förtydligas och förbättras). Om sant visar Plantingas epistemologi att det kan finnas rätteligen fundamentala övertygelser som är rationellt acceptabla att vidhålla, trots att de inte baseras på logiska argument, om de uppfyller kraven för berättigande. Modellen för kristen tro visar att kristen tro kan utgöra just sådana rätteligen fundamentala övertygelser eftersom tron formas av Anden på det direkta sättet. Den allvarligaste invändningen mot detta är Beilbys variabilitetsproblem men tycks, trots dess många förtjänster, inte utgöra någon uppenbar omintetgörare. Problemet kan ha flera förklaringar. Mitt förslag till lösning på problemet är att vi lever i en syndfull värld där den kognitiva miljön, vari tron skapas, knappast är perfekt men kan vara mer gynnsam än ogynnsam, och att detta är tillräckligt för att uppfylla kravet på berättigande. Vidare är det tänkbart att trons grunder kan skifta över tid eftersom Andens verksamhet i den troende återställer människans konstitution så att även *sensus divinitatis* och andra kognitiva fakulteter blir mer välfungerande än tidigare vilket kan innebära att grunden för människans tro till synes förändras. Om jag har förstått Beilbys variabilitetsproblem rätt så utgör den en potentiellt stark invändning, men är i sin nuvarande form en omintetgjord omintetgörare. Men, även om Beilbys tredje invändning är mer beviskraftig än vad jag kan se så tycks Plantingas grundläggande argumentation ändå vara hållbar, givet att hans epistemologi revideras i riktning mot svag fundamentalism.

¹⁹⁶ Plantinga har, mig veterligen, i kontrast till många andra epistemologiska positioner aldrig bemött fundherentism i klarspråk. Därför blir det åtminstone oklart hur Plantinga bemöter tanken om flera källor för berättigande. I "On 'Proper Basicity'" (2007) menar Plantinga att eftersom tron har en ursprunglig källa för berättigande så *kommer åtminstone inte allt berättigande från andra källor*. Plantinga skriver: "If Christian belief has such a source, then not all of its warrant comes by way of argument or inference from beliefs arising from other sources; like perceptual belief (or belief about other minds) it can have warrant even if there aren't any good arguments for it from premises that get their warrant from other sources. If all this is so, then if Christian belief is in fact true, it is or can be properly basic with respect to warrant." Plantinga, *On "Proper basicity"*, 616.

¹⁹⁷ Jag inser mina begränsningar på området och lämnar öppet för att en revision av Plantingas projekt möjligen kan behövas, men som jag i nuläget förstår det tycks ingen sådan revision behövas. Plantingas modell tycks inte ha bevisats bristfällig.

Har då Plantinga lyckats med sin avsikt med modellen? Av vad jag kan förstå har den hittills inte visats vara logiskt bristfällig eller på annat sätt blivit motsagd och därmed verkar Plantingas modell åstadkomma vad han haft för avsikt: det verkar möjligt att kristen tro kan vara rationellt acceptabel, även om tron inte baseras på argument utan kan komma som en rätteligen fundamental övertygelse för den troende eftersom tron formas av Anden på det direkta sättet. Sådana kristna övertygelser som uppstår på det direkta sättet (inte härledda) kan ha berättigande för den troende och kan därmed utgöra *kunskap* om Gud. Huruvida det faktiskt är så är ämne för vidare studier, men Plantinga har åtminstone visat att det kan vara så, vilket var avsikten med modellen.

5. Slutsats

I uppsatsen har jag analyserat och utvärderat kritik som riktats mot Alvin Plantingas teori om att kristen tro är en rätteligen fundamental övertygelse och därför rationell för typiska kristna. Som utgångspunkt har jag haft följande fyra frågeställningar:

1. Vilka allmänna epistemologiska utgångspunkter har Plantinga, och hur ser hans epistemologiska modeller för teistisk respektive specifikt kristen tro ut?
2. Hur kan den kritik som riktats mot olika aspekter av Plantingas epistemologiska projekt kategoriseras på ett överskådligt och fruktbart sätt?
3. Vilka är de viktigaste invändningarna mot Plantingas modell för kristen tro? Är denna kritik beviskraftig och relevant, och ger den något värdefullt bidrag till Plantingas projekt?
4. Åstadkommer Plantingas modell för kristen tro vad han avser eller är den allvarligt bristfällig?

I uppsatsens andra kapitel, som motsvarar den första frågeställningen, har jag redogjort för Plantingas epistemologiska avgränsning och för hans modeller för teistisk och kristen tro. Plantingas huvudtes är att kristna övertygelser uppstår på det direkta (fundamentala) sättet för typiska kristna och att dessa övertygelser kan vara rationellt acceptabla eftersom de uppfyller kriterierna för berättigande. I redogörelsen har jag strävat efter att förtydliga Plantingas idéprogression i tre faser, vilket gav kritiköversikten (i nästa kapitel) sin tredelade struktur och bidrar till dess överskådlighet.

I uppsatsens tredje kapitel, som motsvarar den andra frågeställningen, har jag kategoriserat den viktigaste kritiken mot Plantingas teorier i tre kritikområden som motsvarar strukturen i Plantingas teoribildning och som redogjorts för i kapitel två. Översikten är omfattande eftersom den har tagit hänsyn till merparten av den kritik som erkända auktoriteter inom ämnet skrivit eller anknutit till. Översikten är samtidigt överskådlig eftersom den utgår från de tre utvecklingsfaserna, och sorterar kritiken enligt centrala inslag i Plantingas teorier. För att göra översikten ytterligare överskådlig har jag också gestaltat den i form av ett träd där rötterna gestaltar epistemologisk grundsyn, stammen modellen för teistisk tro, och lövverket modellen för kristen tro (kronan på verket). Illustrationen gestaltar också, med fotosyntesen som tankebild, att delarna påverkar varandra. Kritiken som riktar sig mot rötterna kan alltså påverka lövverket och omvänt.

I uppsatsens fjärde kapitel använder jag mig först av kritiköversikten för att urskilja vilken kritik som i huvudsak har invändningar mot modellen för kristen tro, och vidare vilken av den kritiken som utgör den viktigaste kritiken mot modellen. Eftersom översikten visade sig värdefull anser jag mig ha formulerat en lyckad kritiköversikt. Kapitlet ägnas sedan åt att besvara den tredje frågeställningen, att analysera de viktigaste invändningarna mot Plantingas modell för kristen tro för att se huruvida invändningarna är beviskraftiga och relevanta, samt om de tillför några värdefulla insikter. Här analyseras invändningar från James Beilby och Keith DeRose, två filosofer med utgångspunkt i svag fundamentism. Beilby och DeRose presenterade invändningar inom tre områden.

Det första området är om kristna övertygelser verkligen utgör rätteligen fundamentala övertygelser. Beilby invände att tron tycks bero på flera faktorer och att tron kan ha både generativa och upprätthållande grunder som kan skifta över tid. Enligt Plantingas teori är det Anden som formar tro på det direkta sättet. Men tron formas alltid i ett sammanhang vilket kan göra det svårt att avgöra huruvida tron uppstod på det direkta sättet av Anden eller om tron formades utifrån andra bakgrundsfaktorer. Vidare börjar Anden återställa människans kognitiva fakulteter (åtminstone till viss del) sen människan tagit emot tron vilket resulterar i ett bredare spektrum av trosmöjligheter. Därför verkar det fullt möjligt att trons grund kan skifta över tid.

Beilbys invändning motsäger alltså inte Plantingas tes. DeRose invände att kristen tro inte är rätteligen fundamental eftersom även fundamentala övertygelser behöver stöd från andra övertygelser för berättigande. Jag har argumenterat för att Plantinga och DeRose möjligen har olika syn på berättigande, men att DeRoses krav på ömsesidig koherens kanske, på ett indirekt sätt, kan rymmas inom ramen för Plantingas beskrivning av berättigande. Nämligen som något som stärker subjektets tilltro till övertygelsen (kanske på ett oreflekterat sätt), och därmed ger subjektet en tillräckligt stark övertygelse för berättigande. DeRoses invändning är relevant och kan ses som ett alternativt sätt att förstå berättigande. Men argumentet är inte särskilt beviskraftigt eftersom det endast visar att Plantinga och DeRose möjligen har olika syn på berättigande. Det är dock oklart för mig hur vi ska kunna ta ställning i fråga om vad som utgör tillräckligt berättigande. DeRose har därför aktualiserat ett område som Plantingas projekt skulle vara betjänt av ett förtydliga: Hur mäter man berättigande? DeRose ger inget sådant förtydligande men pekar på behovet av det, vilket jag ser som ett värdefullt bidrag till Plantingas projekt.

DeRose har också riktat en invändning mot Plantingas paritetsargument och menar att det faller eftersom övertygelser om Gud eller det gudomliga tycks vara mindre vanliga än exempelvis perceptionsövertygelser. Jag menar att paritetsargumentet inte ska uppfattas som ett argument för exakt likhet utan snarare för generell likhet, med betoning på sättet som övertygelserna formas. Vidare är det oklart hur DeRose kommer fram till att övertygelser om Gud och gudomliga ting är så ovanliga i jämförelse med andra direkta (fundamentala) övertygelser. DeRoses andra invändning är därför relevant men har endast medelmåttig beviskraft.

Plantinga menar att tron kommer som en gåva från Anden genom en kognitiv process. Beilby invänder att kognitiva processer inte kan leda till berättigad kunskap. Jag argumenterar för att Beilbys argument baseras på en missrepresentation av hur Plantinga menar att tron formas. Argumentet har därför både svag beviskraft och svag relevans. Beilbys invändning pekar däremot på ett område som Plantinga skulle vara betjänt av att förtydliga (förhållandet mellan Anden och den troende både vad gäller IIHS och Andens skapande av tro) och ger på så sätt ett värdefullt bidrag.

Beilbys sista invändning, variabilitetsproblemet, är i min mening den starkaste invändningen. Beilby menar att variationerna i trons fasthet som typiska kristna uppvisar troligen beror på att det finns missgynnsamma faktorer för trons formande och upprätthållande. Detta skulle kunna utgöra en ointetgörare av Plantingas fjärde kriterium för berättigande; tron formas i en kognitivt gynnsam miljö. Beilbys föreslår att Plantingas epistemologi anpassas mot svag fundamentism tillsammans med en teologisk betoning av människans fria vilja. Invändningen är mycket relevant eftersom Plantinga menar att modellen avspeglar hur tron formas för just typiska kristna. Beilby har här också gett ett värdefullt bidrag, dels genom att aktualisera frågan om hur berättigande kan mätas men även genom att föreslå en tänkbar väg framåt för Plantinga. Beviskraften, menar jag, är dock endast måttlig eftersom Plantingas modell har en potentiell inneboende lösning på problemet. Plantinga menar nämligen att berättigande kommer i grader, något som tycks vara beroende av att exempelvis våra välfungerande fakulteter också är välfungerande i grader. De senare behöver inte vara fullkomligt välfungerande utan endast tillräckligt välfungerande för berättigande. Detsamma, menar jag, bör rimligtvis gälla för de övriga kriterierna för berättigande, även för de kognitiva miljöer som tron formas i. Miljöerna behöver rimligtvis inte vara fullkomligt gynnsamma utan endast tillräckligt gynnsamma, vilket bör betyda mer gynnsamma än missgynnsamma. För att försvara sin modell behöver Plantinga i så fall klargöra vad det innebär att något är *tillräckligt* välfungerade, kognitivt gynnsamt, m.m. för berättigande och hur detta kan mätas. Variabilitetsproblemet utgör, som sagt, den starkaste invändningen mot Plantingas modell. Beilbys bidrar själv genom ett förslag till anpassning av Plantingas fundamentism mot svag

fundamentism (vilket också illustrerar hur kritik mot modellen för kristen tro kan påverka epistemologin). Om än en sådan anpassning skulle kräva en omfattande revision av Plantingas projekt så har Beilby gett de första grunderna för en sådan revision, ett värdefullt bidrag.

I det fjärde kapitlets avslutning besvarar jag den fjärde frågeställningen, om Plantinga har lyckats med vad han hade för avsikt: Är det möjligt att kristen tro kan vara en rätteligen fundamental övertygelse? De invändningar som jag har undersökt har inte, vad jag förstår, uppenbarat några fatala brister i Plantingas modell för kristen tro. Beilby och DeRoses bidrag består framför allt i att ha visat på områden där Plantinga skulle kunna förtydliga sig och på en alternativ möjlighet att utveckla Plantingas epistemologi och apologetiska projekt i linje med svag fundamentism. Det är möjligt att det finns andra invändningar som är starkare och som har undgått mig, men bland de invändningar som jag har studerat ser jag inga uppenbara brister i Plantingas modell. Jag drar därför slutsatsen att kristen tro förvisso kan röra sig om rätteligen fundamentala övertygelser för den troende, därför tycks också invändningar av Marxs och Freuds slag vara omintetgjorda.

5.1. Uppslag för framtida studier

Jag avslutar här uppsatsen med att ge några uppslag för vidare studier. För det första visar Beilbys variabilitetsproblem att det skulle behövas en tydligare definition av vad berättigande är för något, hur det mäts och vad som utgör tillräckligt berättigande. Beilby löser problemet genom att göra en epistemologisk anpassning mot svag fundamentism och en teologisk anpassning mot arminiansk teologi och då särskilt betoningen av människans inkompatibilistiska fria vilja och av Guds förekommande (men inte oemotståndliga) nåd. Det skulle här vara intressant att undersöka vad som händer med Plantingas ekumeniska modell för den kristna trons rationella trovärdighet om den appliceras mot specifika trosinriktningar. Är den anpassningsbar? Framstår den som trovärdig, eller måste det göras allvarliga revisioner? Ett tredje område som skulle vara intressant för vidare studier är de potentiella omintetgörare som Plantinga själv presenterar. Det skulle exempelvis vara intressant att jämföra Plantingas bibelsyn (som ofta har negligerats eller analyserats bristfälligt) med andra samtida teologier. Plantinga gör vissa anspråk mot den historisk-kritiska bibelforskningen och beskrivs därför ofta som konservativ. Men vad säger Plantinga egentligen, hur skulle hans argumentation kunna bemötas, och vilka konsekvenser skulle hans argumentation kunna få för bibelforskningen? Ett fjärde ämne, som kanske skulle ha desto större samhällligt värde, är Plantingas förhållande till religionspluralism. I vilken utsträckning och till vilket pris är det i vår tid acceptabelt med exklusiva religionsanspråk? Kan Plantingas teorier användas för att öppna för dialog mellan olika religioner, eller stänger Plantingas teorier istället möjligheterna till dialog mellan religioner?

Plantingas religiösa epistemologi och modell för kristen tro har många beröringspunkter för vår samtid och kommer att fortsätta utgöra ett viktigt inlägg i den teologiska och religionsfilosofiska diskursen under lång tid framöver. Jag hoppas att uppsatsen har varit upplysande och kan inspirera till vidare läsning av Plantinga och hans kritiker.

Sammanfattning

I uppsatsen presenterar jag Alvin Plantingas teorier om att kristen tro är rätteligen fundamental och därför rationell för typiska kristna och utvärderar den viktigaste kritiken mot Plantingas modell för kristen tro. Plantingas teorier utgör ett epistemologiskt och apologetiskt projekt som söker bemöta de jure invändningar mot kristen tro av det slag som exempelvis Karl Marx och Sigmund Freud representerar: att typiska kristna lider av kognitiva brister eller att tron är ett uttryck för önsketänkande. Invändningar av detta slag tycks, enligt Plantinga, ha sin grund i den klassiska fundamentismens självmotsägande kriterium för rationella övertygelser. För att bemöta sådana de jure invändningar utvecklar Plantinga en alternativ epistemologi och modeller för hur teistisk och kristen tro kan förstås. Centralt för Plantingas epistemologi är teorin kring rätteligen fundamentala övertygelser. Sådana övertygelser uppstår på det fundamentala sättet, är direkta och inte härledda, uppfyller kriterierna för vad Plantinga kallar berättigande och har ingen obesvarad omintetgörare. Genom modellerna avser Plantinga visa att det är fullt möjligt att teism och framför allt kristen tro kan utgöra just sådana rätteligen fundamentala övertygelser. Modellen för teistisk tro bygger på framför allt Calvins idéer om tro och om den kognitiva funktion som skapar övertygelser om Gud, *sensus divinitatis*. I modellen för kristen tro utvecklar Plantinga modellen till att innefatta de centrala delarna av vad han beskriver som klassisk kristen tro: Människans fallenhet i synd, behovet av frälsning, Bibeln som Guds ord, Andens inre vittnesbörd, och trons gåva.

Uppsatsens huvudsakliga uppgift är att undersöka huruvida Plantinga, i ljuset av kritiken mot hans teorier, åstadkommer vad han har för avsikt med sin modell för kristen tro. Eftersom kritiken mot Plantingas teorier är omfattande börjar jag med att konstruera en kritiköversikt som gör kritiken överblickbar och förenklar urskiljandet av kritik som huvudsakligen riktas mot modellen för kristen tro. Jag kommer fram till att kritiken som riktas mot Plantingas teorier om Andens vittnande och verksamhet samt trons formande troligen utgör den viktigaste kritiken mot modellen för kristen tro. James Beilby och Keith DeRose har här gett några viktiga men ofta förbisedda invändningar. Dessa presenteras och analyseras för att undersöka huruvida de är beviskraftiga och relevanta, och huruvida författarna ger några värdefulla bidrag till debatten. Kritiken kan sammanfattas genom tre frågor: är kristen tro verkligen rätteligen fundamental, kan kognitiva processer leda till rationella övertygelser, och är kristen tro berättigad? Den starkaste invändningen är troligen Beilbys ifrågasättande av den kristna trons berättigande, eftersom trons styrka och grunder tycks variera över tid för typiska kristna. Både Beilby och DeRose ger värdefulla bidrag som skulle kunna stärka Plantingas teorier och projekt, framförallt genom ett förslag om hur Plantingas projekt skulle kunna anpassas mot svag fundamentism, vilket möjligen kan stärka argumentationen för den kristna trons berättigande. Därtill lyfter Beilby och DeRose fram några definitionsmissiga problem och ifrågasätter koherensen mellan vissa teorier.

Efter att ha analyserat invändningarna och gett mina förslag till lösningar på problemen finner jag inga fällande invändningar mot Plantingas modell för kristen tro och teori om att kristen tro kan vara rätteligen fundamental ('properly basic'). Därför drar jag slutsatsen att Plantingas modell för kristen tro så här långt har åstadkommit vad han haft för avsikt: det verkar fullt möjligt att kristen tro kan vara rätteligen fundamental för typiska kristna, att kristen tro kan anses rationellt acceptabel utan att baseras på argument – därför kan Marxs och Freuds invändningar anses omintetgjorda.

Litteraturförteckning

- Anderson, Owen. "Beyond Plantinga and Improper Function: The Inexcusability of Unbelief." *Quodlibet Journal* 7, no. 2 (2005).
- Axtell, Guy. "Blind Man's Bluff: The Basic Belief Apologetics as Anti-Skeptical Stratagem." *Philosophical Studies* 130, no. 1 (2006): 131-152.
- Baker, Dean-Peter. "Plantinga's Reformed Epistemology: What's the Question?" *International Journal for Philosophy of Religion* 57, no. 2 (2005): 77-103.
- Basinger, David. "Religious Diversity: Where Exclusivists Often Go Wrong." *International Journal for Philosophy of Religion* 47, no. 1 (2000): 43-55.
- Beilby, James. *Epistemology as Theology: An Evaluation of Alvin Plantinga's Religious Epistemology*. Burlington: Ashgate Publishing Company, 2005.
- Blackham, Paul. "Reformed Epistemology." *Churchman* 113, no. 3 (1999): 247-253.
- Bonjour, Laurence. "Plantinga and Knowledge and Proper Function." In *Warrant in Contemporary Epistemology: Essays in Honor of Plantinga's Theory of Knowledge*, by (Red) Jonathan L. Kvanvig, 47-71. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield Publishers, inc., 1996.
- . *The Structure of Empirical Knowledge*. Vol. 29. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1985.
- Calvin, John. *Institutes of the Christian Religion*. Peabody, MA: Hendrickson Publishers, 2008.
- Christian, Rosemary. "Plantinga, Epistemic Permissiveness, and Metaphysical pluralism pluralism." *Religious Studies* 28, no. 4 (1992): 553-573.
- Cignell, Andrew. "Accidentally True Belief and Warrant." *Synthese* 137, no. 3 (2003): 445-458.
- Clifford, W. K. *The Ethics of Belief*. London: Macmillan, 1879.
- Dawkins, Richard. "Atheists for Jesus." In *The Portable Atheist: essential readings for the nonbeliever*, by Christopher Hitchens, 307-310. Cambridge, MA: Da Capo, 2007.
- DePoe, John M. "In Defense of Classical Foundationalism: A Critical Evaluation of Plantinga's Argument that Classical Foundationalism is Self-Refuting." *South African Journal of Philosophy* 26, no. 3 (2007): 245-251.
- DeRose, Keith. "Direct Warrant Realism." In *God and the Ethics of Belief: New Essays in Philosophy of Religion*, by Andrew Dole & Andrew Chignell (Red), 150-172. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.
- Fales, Evan. "Alvin Plantinga: Warranted Christian Belief." *Nous* 37, nr. 2, 2003: 353-370.
- . "Proper Basicity." *Philosophy and Phenomenological Research* 68, no. 2 (2004): 373-383.
- . "Critical Notice of Warranted Christian Belief by Alvin Plantinga." *Nous* 37, nr 2, 2003: 358.
- Feldman, Richard och Conee, Earl. "Internalism Defended." *American Philosophical Quarterly* 38, no. 1 (2001): 1-18.
- Feldman, Richard. "Plantinga, Gettier, and Warrant." In *Warrant in Contemporary Epistemology: Essays in Honor of Plantinga's Theory of Knowledge*, by (Red.) Jonathan L. Kvanvig, 199-200. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield Publishers, Inc, 1996.
- Foley, Richard. "Knowledge Is Accurate and Comprehensive Enough True Belief." In *Warrant in Contemporary Epistemology: Essays in Honor of Plantinga's Theory of Knowledge*, by (Red) Jonathan L. Kvanvig, 87-95. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield Publishers, Inc, 1996.
- Fumerton, Richard. "Theories of justification." In *The Oxford Handbook of Epistemology*, by (red) Paul Moser, 204-233. New York: Oxford University Press, 2002.
- Gericke, Jaco. "Fundamentalism On Stilts: A Response to Alvin Pantinga's Reformed Epistemology." *Verbum et Ecclesia* 30, no. 2 (2009): 1-5.
- Gettier, Edmund. "Is Justified True Belief Knowledge." *Analysis*, Vol 23, no 6, 1963: 121-123.
- Goetz, Stewart. "Belief in God is NOT Properly Basic." *Religious Studies* 19, no. 4 (1983): 475-484.
- Grigg, Richard. "The Crucial Disanalogies Between Properly Basic Belief and Belief in God." *Religious Studies* 26, no. 3 (1990): 389-401.
- . "Theism and Proper Basicity: A Response to Plantinga." *International Journal for Philosophy of Religion* 14, no. 2 (1983): 123-127.
- Grube, Dirk-Martin. "Religious Experience After the Demise of Foundationalism." *Religious Studies* 31, no. 1 (1995): 37-52.

- Haack, Susan. *Evidence and Inquiry: Towards Reconstruction in Epistemology*. Oxford: Blackwell Publishers, 1993.
- Helm, Paul. "Review of Warranted Christian Belief by Alvin Plantinga." *Mind* 110, no. 440 (2001): 1110-1115.
- Hill, Daniel. "Warranted Christian Belief - A Review Article." *Themelios* 26, no. 2 (2001): 43-50.
- Hume, David. *An Enquiry Concerning Human Understanding*. New York: Oxford University Press, 1999.
- Ichikawa, Jonathan, Matthias Steup, and Ed. Edward N. Zalta. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. 2014.
<http://plato.stanford.edu/archives/spr2014/entries/knowledge-analysis> (accessed 2015-12-26).
- Klein, Peter. "Warrant, Proper Function, Reliabilism and Defeasibility." In *Warrant in Contemporary Epistemology: Essays in Honor of Plantinga's Theory of Knowledge*, by (Ed.) Jonathan L. Kvanvig, 97-130. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield Publishers, Inc, 1996.
- Koons, Jeremy Randel. "Plantinga on Properly Basic Belief in God: Lessons from the Epistemology of Perception." *Philosophical Quarterly* 61, no. 245 (2011): 839-850.
- Kvanvig, Jonathan L. "Coherentism: Misconstruals and Misapprehensions." *Southwest Philosophy Review* 11, no. 1 (1995): 159-168.
- . "Coherentist's Distractions." *Philosophical Topics* 23, no. 1 (1995): 257-275.
- . "In Defence of Coherentism." *Journal of Philosophical Research* 22 (1997): 299-306.
- . "Plantinga's Proper Function Account of Warrant." In *Warrant in Contemporary Epistemology: Essays in Honor of Plantinga's Theory of Knowledge*, by (Ed.) Jonathan L. Kvanvig, 281-303. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 1996.
- le Morvan, Pierre och Redcliffe, Dana. "Notes and Comments. Plantinga on Warranted Christian Belief." *Heythrop Journal* 44, no. 3 (2003): 345-351.
- Lehrer, Keith. "Proper Function Versus Systematic Coherence." In *Warrant in Contemporary Epistemology: Essays in Honor of Plantinga's Theory of Knowledge*, by (Ed.) Jonathan L. Kvanvig, 25-45. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield Publishers, inc., 1996.
- Lycan, William G. "Plantinga and Coherentism." In *Warrant in Contemporary Epistemology: Essays in Honor of Plantinga's Theory of Knowledge*, by (Ed.) Jonathan Kvanvig, 3-23. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield Publishers, inc., 1996.
- Markie, Peter J. "Degrees of Warrant." In *Warrant in Contemporary Epistemology: Essays in Honor of Plantinga's Theory of Knowledge*, by (Ed.) Jonathan L. Kvanvig, 221-238. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 1996.
- McLeod, Mark. "The Analogy Argument for the Proper Basicity of Belief in God." *International Journal for Philosophy of Religion* 21, no. 1 (1987): 3-20.
- Murphy, Nancey. *Beyond Liberalism and Fundamentalism*. New York: Trinity Press International, 2007.
- Plantinga, Alvin. *God and Other Minds: A Study of the Rational Justification of Belief in God*. Ithaca, New York: Cornell University Press, 1990.
- . *Knowledge and Christian Belief*. Grand Rapids, Michigan: Wm B. Eerdmans Publishing, 2015.
- . "On 'Proper Basicity'." *Philosophy and Phenomenological Research*, 2007: 612-621.
- . "Rational Belief in God." In *Faith and Rationality*, by Alvin Plantinga & Nicholas Wolterstorff (red), 16-93. Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame, 1983.
- . *Warrant and Proper Function*. New York: Oxford University Press, 1993.
- . *Warrant: The Current Debate*. New York: Oxford University Press, 1993.
- . *Warranted Christian Belief*. New York: Oxford University Press, 2000.
- Platon. "Theaitetos." In *Filosofin genom tiderna: Antiken Medeltiden Renässansen*, by Konrad Marc-Wogau, 129-153. Stockholm: Stiftelsen bokförlaget Thales, 1991.
- Quinn, Philip. "Epistemic Parity and Religious Argument." *Philosophical Perspectives* 5 (1991): 317-341.
- . "In Search of the Foundations of Theism." *Faith and Philosophy* 2, no. 4 (1985): 469-486.
- . "Epistemic Parity and Religious Argument." In *Philosophical Perspectives Vol 5: Philosophy of Religion*, by (Ed.) James E. Tomberlin, 317-341. California: Ridgeview Publishing, 1991.

- . "The Foundations of Theism Again: a Rejoinder to Plantinga." In *Rational Faith: Catholic Responses to Reformed Epistemology*, by (Red.) Linda Zagzebski, 14-47. Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame Press, 1993.
- Rehnman, Sebastian. *Tankesätt*. Skellefteå: Artos & Norma bokförlag, 2004.
- Robbins, Wesley J. "Is Belief in God Properly Basic?" *International Journal for Philosophy of Religion*, Vol. 14, No. 4, 1983: 241-248.
- Russell, Bertrand. *Why I am Not a Christian: and other essays on religion and related subjects*. London: Allen & Unwin, 1957.
- Shope, Robert K. "Conditions and Analyses of Knowing." In *The Oxford Handbook in Epistemology*, by Paul K. Moser, 25-70. New York: Oxford University Press, 2002.
- Sosa, Ernest. "Plantinga on Epistemic Internalism." In *Warrant in Contemporary Epistemology: Essays in Honor of Plantinga's Theory of Knowledge*, by (Red.) Jonathan L. Kvanvig, 73-83. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 1996.
- . "Proper Functionalism and Virtue Epistemology." In *Warrant in Contemporary Epistemology: Essays in Honor of Plantinga's Theory of Knowledge*, by (Red.) Jonathan L. Kvanvig, 253-270. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 1996.
- Steuer, Axel. "The Epistemic Status of Theistic Belief." *Journal of the American Academy of Religion* 55, no. 2 (1987): 235-256.
- Steup, Matthias. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. 2014. <http://plato.stanford.edu/archives/spr2014/entries/epistemology> (accessed 2015-01-06).
- Swain, Mashall. "Warrant Versus Indefeasible Justification." In *Warrant in Contemporary Epistemology: Essays in Honor of Plantinga's Theory of Knowledge*, by (Red.) Jonathan L. Kvanvig, 131-146. Lanham Maryland: Rowman & Littlefield Publishers, Inc, 1996.
- Swinburne, Richard. "Plantinga on Warrant." *Religious Studies* 37, no. 2 (2001): 203-214.
- Willard, Julian. "Plantinga's Epistemology of Religious Belief and the Problem of Religious Diversity." *The Heythrop Journal* 44, nr.3, 2003: 279.
- Wisdo, David. "The Fregility of Faith." *Religious Studies* 24, no. 3 (2988): 365-374.
- Wolterstorff, Nicholas. *Thomas Reid and the Story of Epistemology*. New York: Cambridge University Press, 2001.
- Zeis, John. "A Critique of Plantinga's Theological Foundationalism." *Philosophy of Religion* 28, no. 3 (1990): 173-189.
- . "A Foundherentist Conception of the Justification of Religious Belief." *International Journal for Philosophy of Religion* 58, no. 3 (2005): 133-160.